

Ш-Р
А-86

540

T.G. SEVCENKO

СИМБРА

**БАШГОСИЗДАТ
ӨФӨ 1939**

Ш-Р
А-86

T. G. ŞEVCENKO

ŞIQIRƧAR

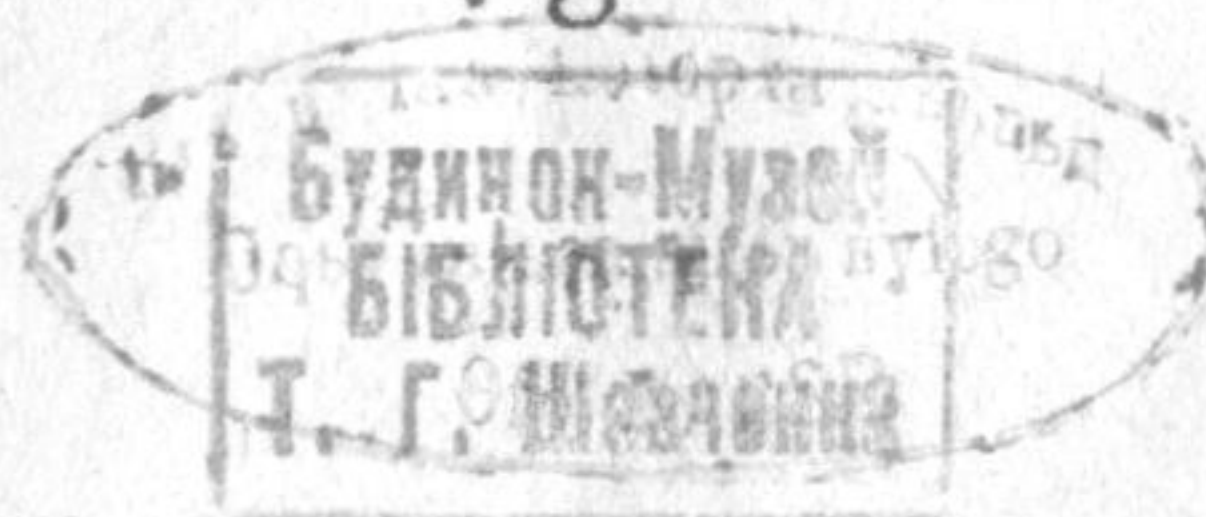
*Başqortostan Sovet Jaǧbıusılarǧ Sojuzǧ
Komissiaǧ redaksiyaǧnda*

24602

+

2027

1804

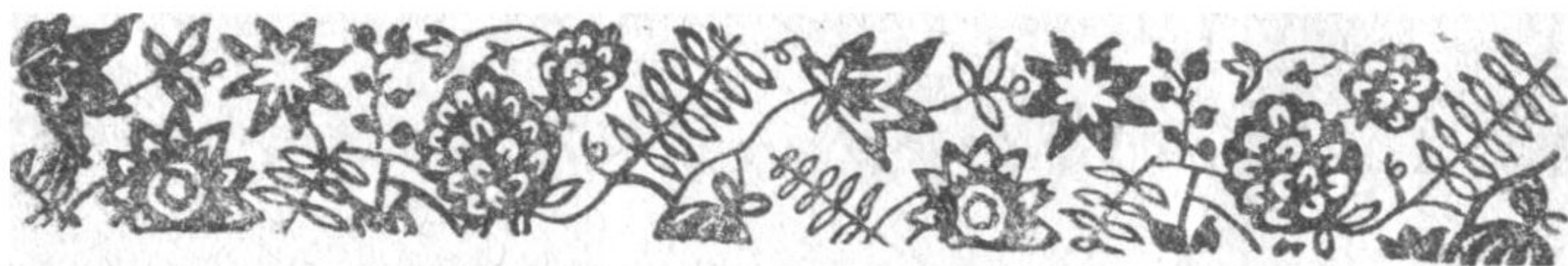
BAŞGOSIZDAT

XUDOZESTVOLǧ ƏDƏBIƏT SEKTORǧ

ӨФӨ—1939

Будинион-Музей
БІБЛІОТЕКА
Т. Г. БУДИНІОН

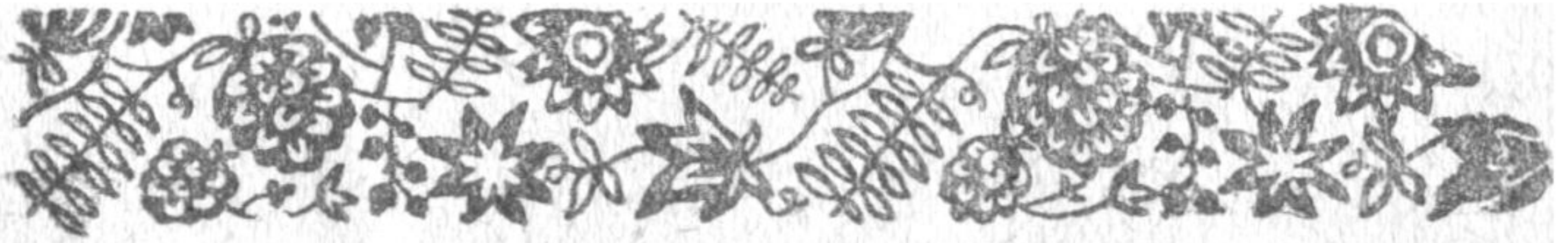
[VASIƏT

Min ylgəs, mine kymegeď
Tav başyna; esenə
Kiñ jalandıñ, həm həjəklə
Ukraina jerenə.

Unan kiñ başvıdar, Dnepr
Həm tekə jar kyrenhen,
Taşqın ıylqlarđıñ nisek
Ykereve işetelhen.

Ukrainanan kyk dingedgə
Kithə aqıđır alır
Doşman qanyn. Bətəhen də—
Başvı, tavdı qaldırır,
Şul vaqıtta osarmyn
Min yđenə allanyn
Jalvarırqa, ə uqasa
Min belməjem allan.

Kymegeď də kytərelegeď,
Vatıqıđ ıylavıdarđı,
Doşmandıñ javız qan menən
Berkəgeď azatlıqtı.

Həm mine vøjək, irekle
Jaңь semjalь kəndərđə,
Jaman tygel, tьn hyđ menən
Onotmaqьđ xəterlərgə.

1845

Perejaslav

KATERINA

(1838-se Jild 1, 22-se aprele inqalege itep, V. A. Zukovskigə)

I

Qara qaştar, moskal' ² menən
Qışq totuşmaqıd.
Moskal'dər—sit keşe ular,
Şunь onotmaqıd.
Moskal' şajarьp həjər ul
Həm şajarьp vьrqr.
Kiter ul Moskovşinaqa,
Qajqr bulьr qьdqr.
Jaqrıd ydeñ ver ni tygel,
Ləkin hine tapqan
Qart əsəñ də ərəm bulьr
Qalьp dır ojatqa.
Belhə ni əsən ikənən
Jərəgeñ jьr jьrlar.
Sittər jərəktən horamaь,
„Ojathıd“, tir ular.

¹ Moskal' tip vьnda Şevcenko avьldarqa kilep, teləgənsə xuzalьq itevse, krəbtəndərde talavь, वोढोqloq eşləvse ofitserdar-pandarıd ala.

Qara qaştar, həjəgəđ heđ,
Tik moskal'de tygel.
Sənki moskal'dər—sit keşe,
Ular heđđən kələr.

Katerina тыңламань
Əsə həm atahьn.
Jərək quşqas, jarattь ul,
Şunda ber haldattь.
Jəş haldattь jarattь ul
Baqsalarqə jərər.
Şunda yđenenə jađmьşьn həm
Ərəm itte yđen.
Əsəj saqьra kiske aşqa,
Qьđь unьn qajtmaj:
Haldattь həjgən jerendə
Hər tən hajьn joqlaj.
Bik kyp təndər ytte şulaj
Quңьr kyđkəj menən.
Ə şunan huң nasar hyđđər
Taraldьlar ilgə.
Ufal xalьq yđ aldyna
Teləhə ni tihen:
Qьđ həjdə həm hiđməj qaldь,—
Olo xəsrət kilde.
Torva poходqə qьsqьrttь,

Nasar xəvər qajttı.
Moskal' Tərkiyəgə kitte,
Katə başın jartı.¹
Hiđməj qaldı, tik varı ber
Səse qarlanıa la.
Jarıq haqında qajqırvıv
Ni rəxət vula la!
Qara qaş vəqđə birde:
— Qajtırmın ylməhəm.
Ul qajta, vəqđə şundaj bit,
Katəgə əjlənə.
Katə varıjnə bulır da
Qajqırvın onotor.
Xəder keşe teləhə ni
Həjlənər ultırvın.
Qəđdar başqa ıjnaqanqa
Katerina kəjməj.
Ul qorota kyđ jəştəren,
Ular tamha jəđgə.
Katerina qajqırmaj ul,
Jəş menən jıvına.
Doşmandar kyrıməhen əsən
Təndə bara hıvıqa.

¹ Elek Ukrainala irgə sıqmaj bala tapqan qəđ „javıloqan“ tır atala torqan bulqan. Undaj qəđdın başına javıq javıv jolahnı ytkərelə həm şunan hun ul irgə sıqqan qatındar kevek başına javırv jərəj torqan bulqan.

Siləktəren qulqa alıp,
Qođoqqa ul kilə.
Tora la aqas təvənə
„Gritsə“ne kəjləj.
Kəjləj, huđыр-huđыр jьrlaj,
Aqas ta jəş tygə.
Berəv də kыrməj qalqanqа
Şatlana ul əjdə.
Qajqыrmaj da Katerina,
Ujlap ta birməj.
Təđrənən ul qarap tora
Jaң javlыq ində.
Katerina qaraj, kətə,
Tap jartь jьl ytte.
Jərək aғты һыđlap kitte,
Estə niđer tørttə.
Avрыj xəđer Katerina,
Kəskə тынып ala.
Hавықты. Сыval artында
Jəş balahып qaraj.
Ə bisələr qəjbət hatыр,
Kələlər əsənən.
Moskal'dər heđdə quna, tip,
Əse hyđ əjtələr:
— „Qыдың hinen qara qaşы
Həm jaңqыđ балаң ul.

Tik sьval artьnda qaraj
Moskal'deң balahьn...
Qara qaşьnь jarattь,
Əjrətkənhəң yđeң...“
Qəjbətselər, rəximheđđər,
Qaralьn jəđөгəđ,
Kəlkөгə bala tьvđьrқan
Əsəneke hьmaq.

Katerina, jən kiбəgem,
Əur xəsрət, đur oјat.
Hin qajđa vara alahьn
Jəş balaqaj menən,
Kəm hinən havьq hоraşьr,
Hinən—irheđđən?
Ata, əsə—jat bulдыlar,
Qьjьn bergə torov.
Havьqть la Katerina
Təđrə asa torop.
Yđe uram vujlap qaraj,
Ul qajьn tirvətə.
Qaraj—ləkin kyrenməj ul,
Nişlər ul kilməhə?
Baqsalarqа sьqьr ine,
Qarajđar şul jattar.
Ul baqsala jaңqьđ jөгөj.

Tirə-kyrşe jatqas.
Uln quldarına totqan,
Qaraj tirə-jaqlın:
„Bında ujn qarap torđo,
Bında həjdə unь,
Ана...anda...ulьm, ulьm...“
Bəterməne hyđen.

Baqsala cereşnə, seja
Jəşərələr haman.
Katerina unda sьqtь
Elektəge hьman.
Sьqtь, ləkin jьrlamaj ul
Elektəge kevek.
Jьrlaj ine torqan saqta
Jəş moskal'de kətəp,
Jьrlamaj ul qara qaşqaj.
Jađmьşqajьn tirgəj.
Ə şul saqta, doşman keşe
Yđ eştəren eşləj.
Doşman nasar eştər eşləj,
Niđər itergə huң?
Həjgən jeget bında bulha
Tuqtatьr ine ul.
Tik albьta qara qaşь.
Kyrməj đə iştəməj,

Nisek doşman unan kələ,
Nisek ul integə,
Bəlki Dunaj bujdarında
Qara qaş ylgənder?
Bəlki Moskovşinala ul
Bytənde həjələr?
Juq, qara qaş ylməgən ul,
Tere ul, tere...
Bəndaj qara qaş, kyđđərde
Ul qajda kyrer?
Donjala, Moskovşinala,
Dingedđər artında,
Ber jerdə Katerina juq—
Tik tynqan qajqyqa...
Əsə qara qaştar menən
Quңyr kyđđər birgən.
Ləkin bəxetle jađmьştь
Birməgən huң nigə?
Bəxethedden aq jədkəje
Baђьv gələ ul,
Qojaş beşrə, jeldər sajqaj,
Təşə ədələp.
Vaq-vaq kyđ jəştəre menən
Jьvhaңsь bitənde.
Moskal'dər qajttьlar, ləkin
Juldarь ikense.

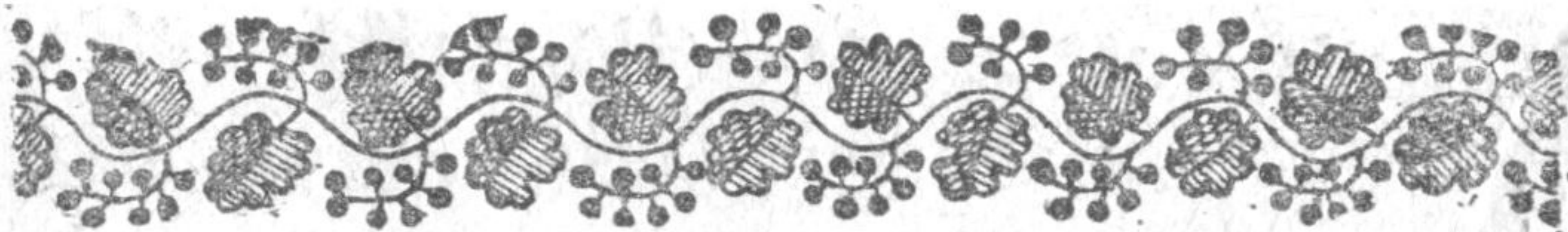

II

Өйтөл жаһнда ултра
Атай қарт қажырғыр.
Жақты донжақа қаратай
Ул биік нық қажырлы.
Уның жаһнда қарт әсә
Боjoдop ултра.
Күд жәстәре тығә-тығә
Hөjlәj ул қыдына:
„Қайда туың, қыдықайым,
Hөjгән jeget, қайда,
Қайда әxирәткәjдәрен,
Starosta, вайдар?
Улар Moskovşinala bit,
Bar, ularды еділә.
Lәkin julda keşelәrgә
Әсәjem бар timә.
Qәhәrlәjem, қыдықайым,
Hin тывоған сәqәtte.
Belhәм—һывоға таşlar inem,
Tулқындар сәsrәter.
Ул сақта hin буl moskal'gә
Әrәм булмағ inen...
Қыдым, қыдым, кygәrsenem,
Қыды гөләм minen.

Jeläk hьmaq, qoşşьq hьmaq,
Qaranьm, yьterdem.
Dur qajqьnь... Qьđьqajьm,
Nigə kilterden...
Xərmət itten... Bar hun, eđlə
Məskəvđə qəjnənde.
Mineң hyđde тыңламаньң
Тыңлар qara unь.
Bar hin, qьđьm, tap qəjnənde,
Тавьр al, iьənləş.
Jattar menən vəxetle bul,
Kit qajтьр kilməьkə.
Qajтьр kilmə, qьđьqajьm,
Аль-аль jerdən...
Hin bulmaьhьң, vaşqajьmdь
Kemdər hun kьmerdər...
Mineң tuqan balam bulьр,
Kemdər genə ilar?
Kemdər qəvremden өьtəпə
Qьđь balan qađar?
Hinhedь, gonahь jənemde
Kemdər iьkə alьr?
Qьđьm mineң, qьđьm mineң,
Inde beđde qaldьr..."
Əsə, kəskə-kəskə genə,

Xəjerle jul quştı:
„Xəjerle jul“—həm yлектəj
Jergə avьp təştə.
Qart atahь hyđ başlanь:
„Ni kətəheң, qьđьm?“
Katerina jəşen tykte,
Jergə vərep jəđən:
— „Kiser mine, mineң atam,
Jaraqhьđ eştəremde.
Kiser mine, lasьn qoşom,
Kiserse, kygərsenem!“
— „Hine təңre qafev iten,
Həm jaqşьlar qulь.
Qivədet it həm sьqьp kit,
Miңə jeңel bulьr“.

Katə torđo həm baş ejde,
Hyđheđ sьqtь ejđən.
Ikəvləp jətim qaldьlar
Ata menəп inə.
Sejə vaqsahьna sьqtь
Həm uqьnь doqa.
Aldь tupraq, iđevenə,
Halьp qujđь urap.
Həm əjtte ul: „Min qajtmamьn
Alьb-alьb jerđən.

Sit jərđərđə, sit keşelər
Mine kymerđər.

Вьна ошо вер ус tupraq
Jatьr mineң өbtə.

Jađmьşьm, qajqьm xaqьnda
Jat xalьqqa həjlər.

Qajda kymhələr đə mine
Əjtmə, kygərsenem,
Min gonahьlьqа donjala
Jattar tejde tier.

Hin əjtməbheң, ə вьна вьl:
Əsəm ul, tip əjter.

Ej xođajьm. Qajqьlь min.
Mine tiđrək jəşer.

Uьm mineң, min jəşrenəm
Hьvđarđьң төвөнə.

Gonahьmdь hin jьvьrhьң
Eş eşlər keşelə..."

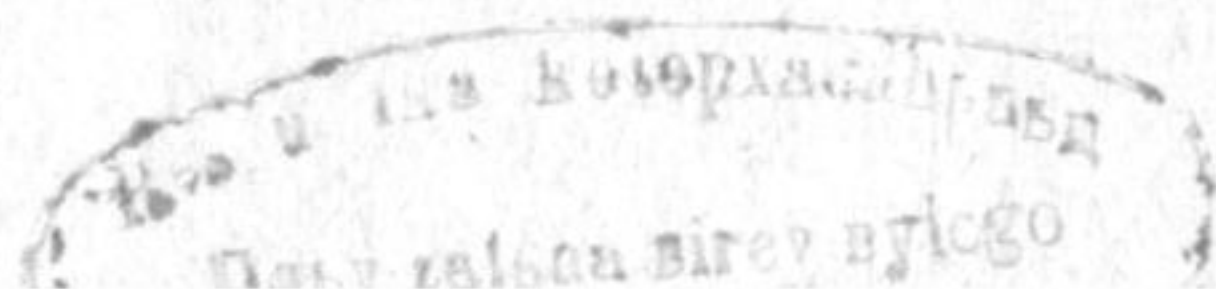
Katerina, ilaj-ilaj,
Uram vujlar vara.

Başьnda unьң javьlьqь,
Ə qulьnda bala.

Avьl qaldь, jərək jandь;
Əjləner qaranь.

Qajqьlь başqajьm sajqar,
Qьsqьrьp ilanь.

24693

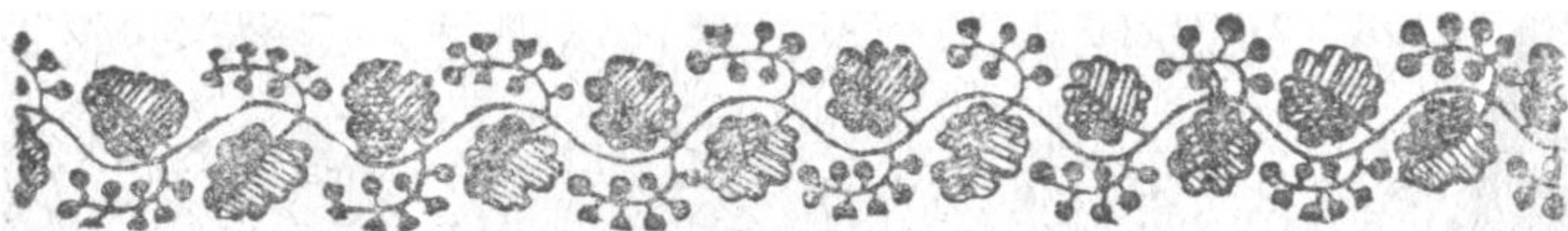
Jaŋqıǵı topol' kevek toǵa
Olo jul jańında;
Irtǵe ısqıtar hımaq,
Kıǵı jǵse aqıla.
Kıǵǵa ǵse jǵstǵr tulǵı,
Kırenmǵj jaqtılyǵ.
Ulyń kykrǵgenǵ qıǵa,
Uvǵ ul altıńıń.
ǵ bala, fǵreǵtǵ hımaq,
Belmǵj ber nǵmǵ,
Bǵlǵkǵj quldarı menǵn
Imǵsǵk eǵılǵnǵ.
Qoǵaǵ battı, urman jaqta
Kıy jǵǵǵ qıǵdarǵı.
Jǵsen hǵrttǵ, qırt boroldı,
Katǵ kiter berǵı.
• Avılda oǵaq jǵrǵnǵ
Tǵrlǵ-tǵrlǵ hyǵǵı,
Lǵkın ata menǵn ǵsǵ
Tıǵılamǵnı ber ǵǵ.

By donjala ana ǵulaj
Keǵe keǵegǵ qıla.
Berǵe vǵjlǵj, berǵe qıǵqa,
Berǵv yǵden yltǵrǵ...
Ni ǵsen? Berǵv ǵǵ belmǵj.

Bik kiң bit ul donja.
Ləkin jaңoıǵı-jarǵmdarǵa
Urın juq his qajǵa.
Jaǵmıǵ berəvǵargə birgən
Bik kiң, bik kiң jerǵar,
Ə berəvǵargə ni barǵ
Qəber urnın birgən.
Qajǵa ul jaqǵı keşelər,
Ular menən jörək
Jarhınqan ine, juq ular,
Ular hələk bulqan.

Donjala bəxet bar, tiǵar,
Kemǵar unı belgən?
Donjala irek bar, tiǵar,
Kem huı unı kyrgən?
Donjala bar qajıǵ berəv—
— Kəməş menən altın,
Bəxetle kevek kyrenə,
Unı qajǵan alhın,—
Bəxet tə juq, irek tə juq,
Qajǵı həm ǵur xəsrət.
Səkmən kejer jörəj ular,
Ə ilarǵa-ojat.
Alǵıǵ altın-kəməştə,
Həm bulǵıǵ vajǵar,

Min, qajqımdı tygev esen,
Tik kyđ jəşe alam;
Batıram vaxetheđlekte
Kyđem jəštərenə,
Taptaıym irekheđlekte
Jalan ajaq menən.
Şunda kyñelle bulırmın,
Şunda bulırmın vaj,
Şunda mineñ jərəkkəjem
Irkenlektə uınar.

III

Qısqıra qoş, urman joqlaj,
Jondođdar jaltıraj;
Jomrandar uınaqlaşalar
Juldarıñ janında.
Keşe xəl jıja, arıtqan
Tərlehen tərle nəmə:
Kemde vaxet, kemde kyđ jəş,
Tən qarlap vətəhen də.
Tən qarlanı, balaların
Højgən esə hımaq.
Qajda huñ beđdeñ Katrusə,
Katə qajda qunqan?
Əllə kyvə ergəhendə

Ульн, јѣvatамъ,
Əllə urmanda jəşrenep,
Byre kyđətəme?
Heđđen əsən avьr qajqъ
Kərək ikən kisrev,
Heđde, qara qaşqajđarьm,
Həjməhen his kem.
Alda taqъ niđər bulьr,
Qajqъ bulьr, qajqъ.
Osorardar jat keşelər,
Juldьn harь qomo,
Qatъ, halqьn qьştar kiler,
Byl unьn julьn,
Ul tanьrmъ Katrusəne,
Həjərmə ul ulьn?
Qara qaşьm onotor ine
Qajqъhьn həm julьn:
Xəđergə min jal itəmen,
Alda xəvər bulьr.

Şul arala Məskəv jaqqa
Juldь horaşьrmьn,
Beləm, beləm, duђ-tuqandar,
Juldьn alьђlьqьn.
Ul juldь iђkə alqanda
Jərək eşər kitə.

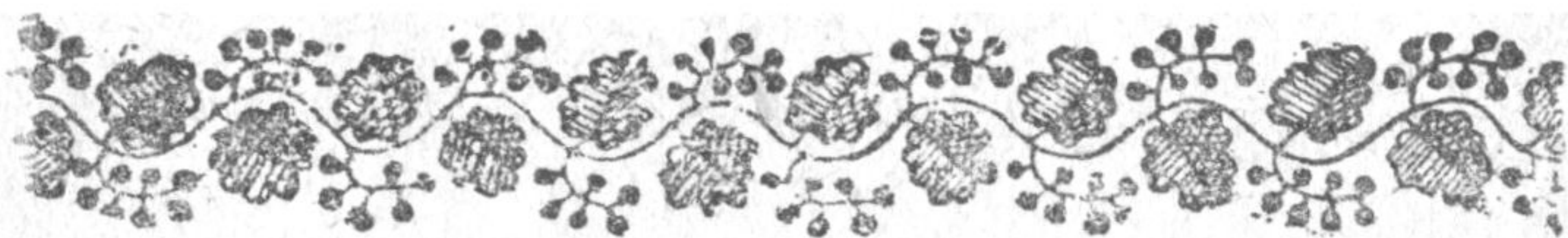
Qasandyr min də ylsənem,
Ylsənem huq nigə...
Həjlər inem şul qajqınlı,
Ləkin ɤşanmaɤtar.
(Kyɤgə qarap bulmaha la),
Ular əjter: „Aldaj,
Tik buşqa tel biɤtələnə
Keşelərɤe aldap“.
Keşelər, heɤɤeke dərəɤ,
Janqıɤı yɤem beləm,
Bətə qajqı, xəsrətemde,
Kyɤ jəş menən tygəm.
Nigə kərək, hər berəvɤen
Yɤ mujnınan artqan.
Qalhn əjdə... Tik heɤ minə
Biregeɤse saqma,
Həm təməke biregeɤse,
Xəsrət bətər əjdə,
Juqha təşənə inerɤər
Xəşərəttər, tiɤər,—
Şajtan alhn inde yɤen,
Ə min ujdər jörtəm:
Vanə menən Katerina
Qajda jərəj ikən?

Dnepr həm Kiev artında

Qara urman bujlap,
Juldan julsylar baralar
„Өкө“¹ нө jыrlap.
Qarşыqа kilə jəş kilen,
Sыqqan sirkəvдән,
Bigerək vojoq kyrenə вахыг,
Kyддәр jəşləngən.
Kejeme iёke, jamavь,
Toqsaj javгьnda,
Uң qulda tajaq, hul qulda
Bala joqlaqan.
Julsylarqа osoraqas
Balahьn java.
„Aqajđar, Moskovşinaqа
Jul qajđan bara?“
„Undamь? Jul oşo inde.
Альѣмь julьn?“
„Tap Məskəvgə. Alla esən,
Xəjer horajьm.“
Tinde qaltьranьp ala,
Qьjьn альvь.
Nigə ala?.. Ə balahь!
Astan ilaj ul...
Ilaj-ilaj kitte alqа,

¹ „Өкө“ хақында jыг.

Brovar avылында
Ber tingə ul prənik aldъ
Tik valahъna.
Jul horap meъken bik ođaq,
Bik ođaq vardъ,
Sitəp vujыnda qunъvđar
Jъş qъna buldъ.

Qara qaştar əsən vъna oşondaj xaq;
Keşe sitəne vujыnda jəş tygelə.

Nъq qaraqъđ qъđđar həm də haq-
lanъqъđ,

Qalmazъn heđgə Moskal'de eđlərgə,
Heđgə qalmazъn oşolaj jərgə...

Nigə keşe ərləj, qunъr urn da juq.
Tip horavqa javap bulmaъ heđgə.

Horamaqъđ, qara qaştar,
Javar tavъlmaj,

Alla jazalaqandarđъ

Xalъq jazalaj.

Jel iъkən jaqqa keşelər

Taldaj vəgələ,

Jətimde qojaş jaqtъrta,

Jъltmaj ber đə.

Quldan kilhə, qaplar ine

Xalъq qojaşъ,

Jətimgə jaqtъrtmazъn ul,

Kipmohen jəşe.
Alla, nigə integə ul?
Əjt nəmə bulqan?
İlgə ni zianь tejde?
Ni kərək unan?
İlaj nigə?.. Katerina,
İlama, vəqrəm!
Kyrhətməse kyđ jəşənde,
Tyđ hunqə tiklem.
Bođolmahьn əsən bitəң,
Qara qaştarьң,
Qara urmanda, taңda jəş menən
Jьvьn, appaqьm.
Unda jьvьnhaң kырмəbtər,
Bulmaь kələvse,
Jəş aqьđoqanda tьn alyr
Jarhьv jərəgeң.

Kyrdegedme, qьđdar, vьnda şundaj
qajqь,
Katrusəne moskal' ujnəp taşlanь.
Bəxethəđlek belməj, kemde lə şajarta,
Xalьq belə, ləkin his juq qьđoqanьv.
„Əjdə, qađalьp kithen,—tiđər,—vьl
bođoq qьđ,
Yđen-yđe,—tiđər,—haqlaj belməgəs!”

Haqlanьqьđ, qьđđar, ver yk avьr
jьlda,

Ilaj-ilaj huңdan moskal' eđlənmeъ.

Qajda jөрөj Katerina?

Sitən vujьnda

Joqlar, taң atqanda torop

Kitə julьna.

Вьna qьş ta kilep jette,—

Ась vuranь,

Katerina savatanan

Qajqь bik avьr!

Jьrtьq hьrma keјgən Katrə,

Aqhaj, hөрөнə;

Moskal'dər kilə, şikelle,

Niđer kyrenə.

Аван... Тынь vətə... Osa

Tiđerек qarşьqа.

„Minen qara səslə Ivan

Juqmь huң vьnda?“

„Beđ belməjbeđ“, tiđer uqа.

„Вьna visə! Beđdekelər

Aldamaъ kemde!

Moskal' bulqanqа, kələşər

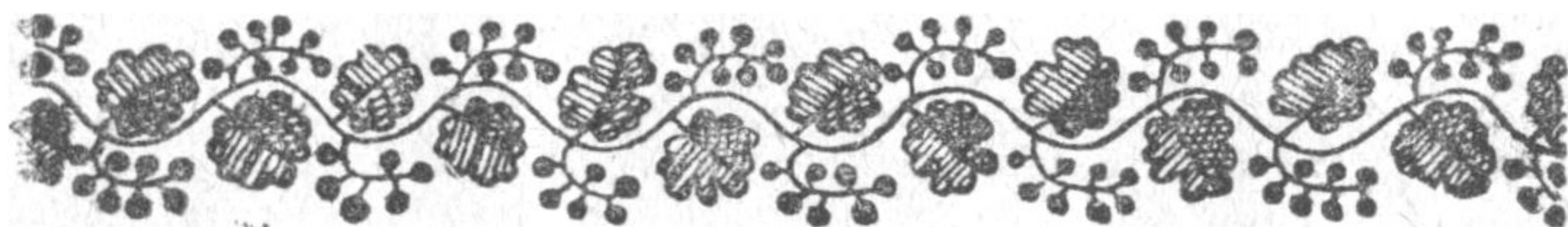
Kittelər yter.

„Вьlar đa keşə mikən ni?!

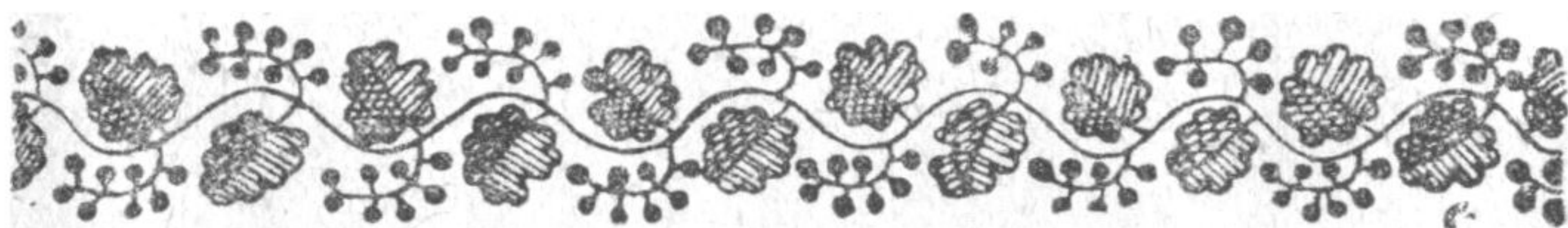
Иама, ulьm.

Jəşen tykmə, minen qajqym,
Ni bulha, bulyr!..
Ary kitəm—kyberək, jərənəm...
Bəlki, osorar.
Hine birəm də, kyđ nurym,
Jetəm vaşyma!“
Olaj, ыңraj qырда буран,
Qardь өjөрә;
Qырда tuqtap, Katrə irek
Birde jəşenə.
Арынь jel, ara-tirə
Olor qujqyla;
Katrə haman ilar ine,—
Bytən jəş sьqmaj.
Balaqa qaraj, ə unь
Jьvqan kyđ jəşe,
Ul jaltьraj, ьsьq təşkən
Səskə şikelle.
Jьlmajdь ber—Katerina,
Asь jьlmajdь,
Əjterhen, jərəkkə qara
Jьlan uraldь.
Tirə jaqьna qaranь:
Gel qara urman,
Urman sitendə, jul bujlap
Jort torqan hьman.

„Əjdə, ulm, kən kisegə...
Bəlki, kerterdər;
Kertməhələr, ixatala
Uryn birerdər.
Əj ergəhendə joqlarvıd,
Vanə, balaqaj!
Min ylgəs, qajda qunırhın,
Hin jətim malaj?
Ulm, ettər menən duş bul,
Hin ixatala!
Ubal ettər teşləhə lə,
Ərləməş ular!
Ettər kələp jəreməş... aşı,
Es hin et menən...
Qazaplı başqınajım da,
Nişlərgə mişə?
Jorthod et tə yd oləşən İtavır ber saq,
İrkələner ber saq jətim balalar;
Qıjnav, tırgəv bulır, qol bulırdar, ləkin
Əsələre menən mışqıllamaştar.
Minə Vanənən horardar, həm bik irtə,
Tele asıloqand kətər tormaştar.
Kəmgə ərər ettər hər ber ıram həjın?
Kəm as, şərə ultırır sitən vujında?
Kəmdər tərveiəhed, nađan?
— Nikaxhıd tuqandar:
Unda qara qaştar qına var vına...
Ubaldar unı la tartır alırdar.

VI

Kin manlajlb qarttar şikelle
Iməndər bar tavdıñ bujında
Getmanşına məlenən birle;
Tal teđelgən, bıva-soqorđa.
Bođ aıtında hıv totqonloqta,
Məkelə bar qış hıv alıroqta.
Kənbajısta şəfəq, bolottan
Qojaş kyrenə, kymelə ofoqqa.
Jel quđqaldı, sıqtı şər buran,
Aq qar, kymelde bar nəmə,
Şavlap kitte şunda qara urman.

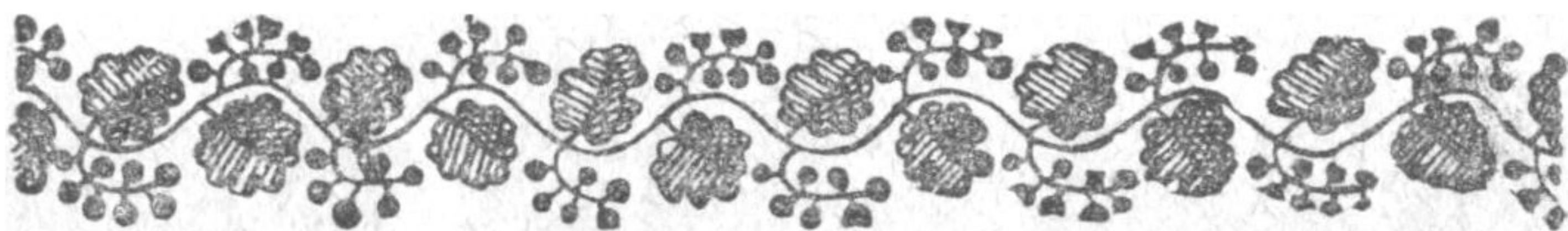
Şulaj, hıdıqıbra jel-davı,
Oloj qara urman.
Dinged şikelle sajqala
Qar vaşqan jalan.
Əjənən sıqtı lesnici
Urman qararqta.
Qajda qarav? Bətə donja
Kymelgən qarqta!
„Aj-haj nındəj, buran! Urman
Qajdıhı qajda!
Əjgə inəjem... Ə vı nəmə?

Kemdər hun, şajtan?
Ni kərəkter, qajdan kilep
Şıqtılar vılar?
Qarası, Nikifor, nisek
Ular tuñqandar.“
„Nəmə? Moskal’! Qajda ular?“
„Nəmə həjləjhən?“
„Moskal’dər qajda, aqajdar?“
„Ana, kyrəmhen!“
Kejenep tə tormaj, Katrə
Şunda jəgərə.
„Moskovşina vıl qatındın
Şıqmaj xəterənən.
Tənən də ver tuqtamajsa
Moskal’de saqıra“.
Təptər, qar əjəmə aş
Jygerep vara.
Julda jalan ajaq, jəne
Menən hərtənə.
Uqa qarşı kyp moskal’dər
Ньвајдар кіл.
„Нај вıl xəsrət! Нај вıl јаџмьш!“
Qarşı taşlandı.
Katerina tanıj aldan
Kilgən başıqtı:
„Həjəklə Vanə, hin! vəqrem!“

Nişləp juqlaldın?“.
Ədəngəhenə jəbeşte,—
Ə ul qarandь
Həm, atьna şporьn qađar,
Alqa ьntьldь.
„Тапъмъjьцмъ, onottonmo
Katerinaңdь?
Qarasь ber minə, qara,
Kyk kygərsenem!
Byl—min bit huң, Katrusəң bit!
Əđmə ədənge!“
Ul qaramaj, qьva atьn,
Kydđən juqlalyr.
„Tuqta, kyk kygərsenem, min
His ilamajьm.
Тапътапъң, Vanə, vəqrem!
Ber qara taqь!
Ikmək, qojaş, min Katrusəң!“
„Kit, aljot qatьn!
Альqьđ şul hataşqandь!“
«Aj Vanəm minəң!
Taşlajьцмъ ni mine hin?!
Hin bit ant itteң!“
„Альqьđ! Ni qarajььqьđ?“
„Mineme аьrqьa?
Ni əsən, kyk kygərsenem,

Min bit baqsaqa
Hinen janьna syqa inem,
Hiңa ul tartьm;
Hinen Katerinaң bit min,
Qaldьrma taqь!
Ataqajьm, tuqanqajьm,
Baş tartma minən,
Xeđmətsen vulam, hin həjəş
Başqalar menən!..
Bətə donjanь həj!..onotam
Irkələvənde,
Onotam hinən ulьm varьn
Bisə ikənemde.
Aj ajanьs,.....!
Nigə juqaldьm!
Taşlarhьң mine, onotorhoң,
Taşlama ulьңdь!
Taşlamaғhьң bit? Jərəgem,
Qasahьң nigə?
Min hiңa unь syqarajьm“.
Əjgə inep kitə.
Jugerep syqь uramqa,
Ulь qulьnda;
Tərəlməgən, ilap vətкən
Bəxethedь bala.
„Вьна ulьвьдь, qarasy!

Qajda ul? Qasqan.
Juq ul!..tuqan ulnan ata,
Ata baş tartqan.
Ja alla!.. Qajda qujajm
Hine, ulmdy?
Heđ, moskal'dər, aqajdar,
Alqyđ uny;
Jaşş keşelər, alqyđ,
Jətim balany!
Başlyqyđqa ul iter,
Biregeđ any.
Taşlamaqyđ!..Atahyndaj
Min də taşlanym,
Taşlamahyn ine uny
Javyz jadmyşy!
Hine jaңyşlyq menən
Genə tıvdyđym.
Ilgə kəlkə bulp yb hin!“
Qarđa qaldyđy.
„Hin ataңdy eđlə, ə min
Eđlənem inde...“
Qaldyđy...Şaşynqan kileş
Urmanqa inde.
Ilaj meşken...Moskal'dərgə
Nəmə? Saptylar.
Jaşş ine, ajanysqa

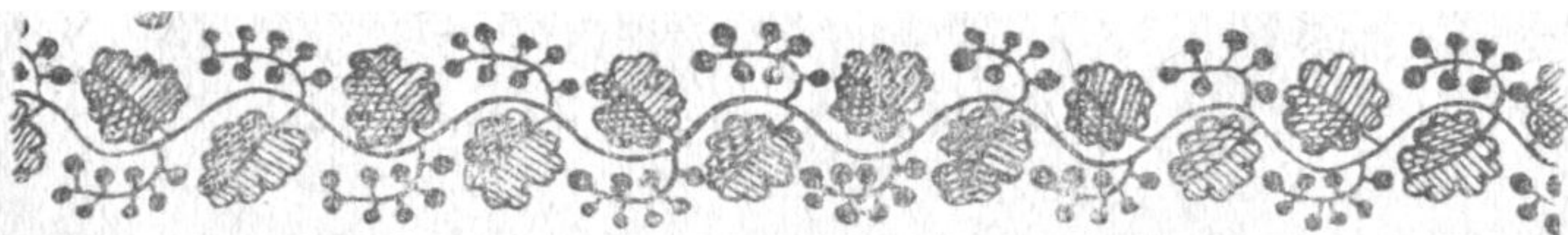

Urmansylar taptylar.

Katrə jalan ajaq sava,
Urman vujьnsa.
Qarqaj yđenen Ivanьn,
Ilaj, jalьna.
Sitkə sьqa, qaranqьlaj,
Təştə soqoroqa.
Ənhəđ kileş tuqtanь ul
Bьva urtahьnda.
Alla, hin al jənde, ə hin,
Al tənde, Bьva!
Hьvoqa təştə! Bođ aʔtьnda
Şavlanь hьvđar.

Qara qaşlь Katerina
Jađmьşьn tapty,
Bьva əʔtəndə jeldər iʔte,
Eđđərde japty.

Imənde vəkkən-jel tygel,
Ul davyl tygel.
Qajqь tygel, avьr tygel
Əsəjeң ylev.
Əsəhen kymgən savьjđar
Jətim tygeldər:

Ularqıa jaqşy dan qalqan, —
Jaqn qəver ber.

Ufal jəndər jətimdərđən
Kəlgən saqında
Qəver ɵbtəndə ilahan,
Jərək jal ala.

Ə ni qaldy byl valaqıa?
Ata kyməgən,
Qararqıa la teləmənə;
Taşlanь əsəñ!

Nikaxhьđ tuqanqıa nəmə?
Həjləşməş, xalyq.

Semjahь juq, jorto la juq;
Jul, qajqy, qomloq.

Aq jəđ, qara qaştar nigə?
Tanьr ɵsənmə!

Matur bulqansь, tɵbtərə
Yđgərhen ine!

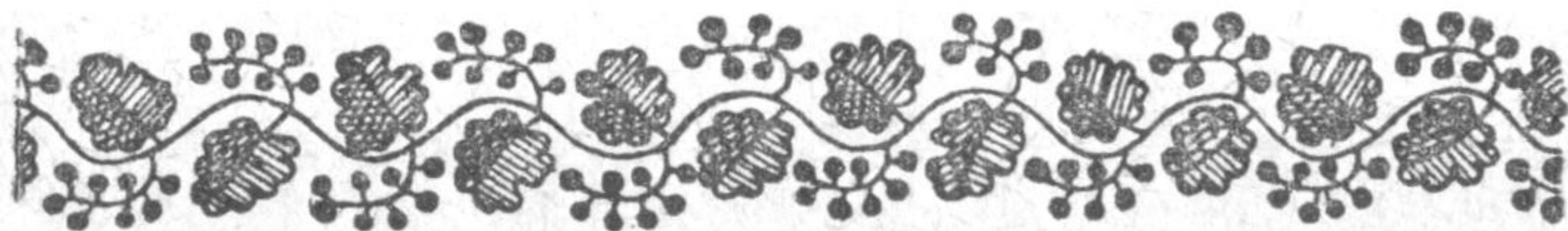
V

Kiev july ɵbtəndə kobzar'¹

Jal itə tuqtar;

Toqsaj aşqan ber jəş malaj

¹ Kobz—Ukraina xalqyny muzьjkal' instrumentь, Kobzar' şul qoralda uynavsy, ular ber uryndan ikense urynqıa jərəgəndər.

Унь оѣта.
Малaj ковзар' ергәһендә
Қожашта жоqlaj,
Шул вақытта был қарт ковзар'
„Isus“ты¹ jыrlaj.
Халық his буш itmәj: бирә
Bublik² jә бавыр;
Кем қартқа бирә, ә қыѣдар
Jәш бала jaqlы:
Хәjer бирә қыѣдар, қарaj,—
Бала jаланqas.
„Әсән вәхет бирмәһә lә,
Биргән қара қаш“.

Карета бара Киевкә,
Алты ат jekkән,
Gospoza ultыra ire,
Semjahы menән.
Ковзар' jанында туqtаны,—
Саң julqa jattы.
Малajѣ саqrыр, gospoza
Тәдрәне қаqtы.
Кeskәj Ivanqа хәjer бирә,

¹ Ковзар'ѣарѣы bildәle jыгы.

² Krendel'

Артѣрај вај висѣ.
Кырѣ варин, танѣј podles,
Borolde sitkѣ.
Танѣј қара кудѣѣренѣн,
Qара qаѣtarѣan.
Танѣј ата уѣ balahѣn,
Əjtməј vaѣqaa.
Horaj visə: „Ismen nisek?“
„Ivas’“. — „Həjkəmlə bala“.
Kitte kareta, Ivas’ qaldı,
Kymelep saңqa...
Xəjerselər qaranılar
Xəjerѣ hanap,
Qojaѣqa qarap suqınlıp,
Kittelər atlap.

1838

Petersburg.

TƏŞ¹

(Komedia)

Hər kəmdən var yď jađmьşь,
Yđenen kiң julь:
Berəv jahaj, berəv taşşь,
Berəv as kyđ bulьp
Donja qьđьra, eđlənə,
Jer kiβəge eđləj
Yđləştərep unь alьp
Kitərgə qəbergə;
Berəv karta ujnarp talaј
Yđenen qođahьn,
Ə berəv tьn-bьsaq qajraј
Huјьrqa aqahьn.
Ə berəv ajьq həmə jьvaş,
Qurqa ul allanan,
Besəј kevek ul jьльsa,
Bəxethəđ səqəten

¹ „Təş“ poemahь Şevcenkonьn in asьq revoljtsion əbər-
dərenən berehe. 1847 jьlda arestqa alьnqan saqьnda tavьloqan
„Təş“ poemahь tup-tura qəjepləvgə xədmət itte, qatь prego-
vor sьqarьvoqa səvəp bulьb. „Komedia“ tigən podzagolovkanь
Şevcenko vьl poemahьn maqsatь eksploatatorlьq qoroloşon
ajavhьđ rəveştə qamsьlav bulqanlьqьn nьqlap əjtev əsən vьl-
gəp.

Jetkənen kətəp ala la
Bavırqa qul hala.
Inəlmə hin: buşqa horar
Qatınñ həm balan;
Ə tege jomart həm baj
Kyp sirkəvdər hala;
Həjə ul vatandə şundaj—
Haman ydən talaj,
Ul vaxırdan haman şulaj
Qan, hıv kevek, aqal..
Ə keşelər ɵndəşməjdər,
Harıq bərəse kevek
Kyd aqajtır „Bulhın!—tıdər,—
Ul şulaj kərəkter!“

—Şulaj kərək tə ul! sənki
Alla juq donjala,
Ə heđ avır ygeđ qamıtın
Həjrəjhegeđ haman.
Ozmax horajhıqıđ inəlep
Heđ tege donjala.
Ozmax kətəhegeđ, ul juq,
Juq, juq ver nəmə lə!
Qıdqañs, ykenes! Ujlaqıđ:
Donjala varıh—
Batşa həm jarı balahı.
Şul əđəm balahı!

Tege la... Bı da. Ə huñ min?
Bına ber hyđ heđgə:
Min guləjt itəm, hıjlanam,
Bajramda, buş kəndə;
Ə heđgə qıjn, kynelheđ,
Vallahi, hiđməjem!
Eshəm esəm yđemdeken,
Keşe qanyn esməjem.
Bına şulaj, iřerep təndə,
Urav huqmaq bujlap əjgə
Əkren genə qajtıp kilgəndə
Həjləştəm yđem, yđem menəm.
Bala-saqa juq qısqırtıqı,
Ə qatyn ərləməj,
Tın, ozmaxtaqlaj,
Alla rəxəte hər jerdə,—
Jərəktə həm əjdə.
Şunan jattım hənderəgə;
Eskən keşe əgər joqlaha,
Gevləp tuptar atha la
Quđqalmať unıñ mıjıqı la,
Həm min unda şundaj matur,
Matur ber təş kyrdem:
In ajıq keşe esep iřerer,
Haran jevrej un tin birer
Ine ul qəzəptərdə kyrergə
Ləkin eləkməj ularqa!

Min kyrəm: gyjə jabalaq
Bolondardь, jardardь,
Urmandardь jaqalap,
Tərən soqordardь,
Kin, kin dalalardь
Uter bara havalap;
Ə min osam unьn artьnan,
İbənləşep tuqan jer menən
„İbən bul, donja, hav bul jer!
Kynelheđ, jəmheđ il!
Bolotqa kymermen uđal
Jafalarьmdь min.
Ə min hiңə, međken ykheđ,
Ukraina əsəm,
Qajqь, xəsərət byleşergə,
Hiңə kəңəşergə,
Həjləşergə. Bolottarqa
Ultьrьp osormon;
Jartь təndə qujь sьqtaj
Min hiңə təşərmən.
Qajqь byleşerbed ikəv
Qojaş kytərelgənsə,
Jəş balalarьn doşmanqja
Qarşь baş kytərgənsə.
Baхьr ykheđ, tuqan ilem
İbən bul vөгəngə!
Kət balalarьn: ьсьnльq bar

Allaһnı kygendə!—
Osam... kyrəm—inde tan ata,
Kyk site jalqynlaj;
Handuqas qara urmanda
Qojaştı qarşylaj.
Saq, bik saq qyna jet itə,
Qyr, baǵyn jal itə,
Bəvalarda, bolondarda
Jəşel talдар yǵa.
Başyn ejgən qujь baqsa,
Irkenləp topol'dar
Toralar irtənge haqta.
Həjləşələr qırda.
Bənda bətə tirə-jaqta
Maturlyq sigelgən,
Hər jer jəşərə, jьvьna
Irtənge sьq menən.
Jьvьna, tьnьs jəşərə,
Qojaştı qarşylap...
Həm juq unьn təv başь la,
Həm juq ber sige lə...
Unь ber kem də tultьrmaǵ...
Jemerməǵ his kem də...
Haman şulaj bənda... Kyңel!
Nik hinen qajqьlar?
Buşqa, buşqa kyңel meǵken,
Paǵhьn qajqьnan!

Nəmə hin jəlləjhen?
Hin əllə kirməjhen?
İşetməjhenme keşelər ilavın?
Kyr alajha, kyr. Min osam juqarь,
Bejek zəngər volottar artьna:
Juq unda jazalar, juq unda vlastar,
Kələv, keşе kyđ jəşе unda joqlar.
Kyr ana,—hin taşlaj torqan ozmaxta
Tirehe menən hujalar jarьnьn
Jamavь sekmənen. Juq bit keјergə
Knəz balaqajdarьna. Tegendə
Bьvalar jahaq əsən irheđ qatьndь
Ə unьn berđən ber əmötən—ulьn
Birələr haldat itep, vəjləp qulьn,—
Qəskər jetməjl.. Ə bьl sitən təbəndə
Astan şeşengən ber balaqaj ylə.
Əsəhe voјđaj ura bajar jerendə.
Tegendə—kyr! Kyđđər, kyđđər!
Nigə asьldьqьđ?
Bala saq kibep, nigə jəş
Bulьp aqmanьqьđ?
Ana irheđ jəş ber sittə
Balahьn helketə;
Ata-əsəhe baş tartqan
İnderməјđər sittər;
Qarttar da qasalar xatta...
Ə varcuk belməј đə:

Ul jegermense qıd menən
İberer jən hata.

Kyktən alla kyrəme ikən?

Beđden qajqı, jəste.

Kyrhə lə ul jərđam iter

Keşe qanı menən

Mənge, mənge huqarılqan

Oşo tavđar kevek!..

Əj, kynel, hin nindəj vojoq,

Avır bit ikebeđgə

Joqlarqı jatırvıd vođqı,

Aqıv eser tujır,

Jevərer ujdı allaqı

Unan veđ horarvıd:

Ođaqmı huq veđ donjala

Palacqı sđdarvıd?

Os hin, minem ujm, ası qazavm!

Bətə javızlıqtı alıp kit bergə,

Hinə duđ; hinen menən bergə tuqan,

Hine tıqıd biləgən, hine bıvqan

Bətə javızlıqtı al da qaq qanat,

Bətə kük jəđənə jav iter tarat!

Əjdə qaralıp, qıdarlıp

Jalqınpı səshen,

Ər jaınpı jılan turalıp

¹ «Əgər jerdə javızlıq, xaqıbdıq şul tiklem kyp ikən, əgər də jarlınpı ađaqı səkmənən haldırıp alalar həm irheđ qatındı ovrok əsən bıvalar ikən, ul saqında jerdə qarantılıq qarlanı, unı qotoroqo jalqındı jandırıp, mif jılanınpı, jaınpı voroqo zamandaqı kevek, keşelərgə rasprava jahavı jaqşırqı». — Jılan obrazı həm şulaj uq bında kiltergən bətə jaza ssenahı Bıv-lia uqıv tə'birə ađtında, jađıloqan.

Keşelek donjahın.
Ə hinheđ min qajda la
Jəşerep jərəgem,
Jer sigenə tiklem jetep
Ozmaxtə eđlərmen.
Həm taqı min jerem ɵbtənən
Osam, xuşlaşam unıq menən.
Avır—əsə menən xuşlaşın
Qıyırqıyır ɵj janında.
Unan ası kyrev donjala
Kyđ jəşe həm jamavdar.
Osam da, osam, ə jel jelləj,
Minenə aldynda aq qar iləj;
Tirə jaq hađıq ta urman,
Buşıqtı qarlaqan toman,
Qot osqos asındıq eđe juq,
Keşe vađıqan eđ...
Doşmanım həm duđtarım heđ,
Xuşıqıđ! Qunaqqa kilev juq.
Tıyırqıyır, hıjlanıqıyır!
İşetməjem inde min,
Məngəgə jaqıqıym qıpa
Qarđa qunırtım min.
Qan həm kyđ jəşe qojolmaqan
Taqı il varıqın.
Heđ xəđergə belməgəndə
Jal itep alırtım.

Jal...

Ləkin vьna iʃetəm
Şaltьraj vьqavd̃ar
Jer aʃtьnda . Kyrəm... ved̃den
Aңqьra tuqandar!
Hin qajd̃ard̃an? Niʃləjheң?
Jer aʃtьnan ul nəmә
Sьqarahьң. Qasa almam
Axrь hinən kyktә lә!
Byl jaza ni ɵsөн miңә!
Hәм qazaplanьv vьlaj?
Javьz eʃlənem huң kemgә?
Kemden qulь ʃulaj
Kyңelemde vьqavlanь,
Jөрәgemde ɵttә,
Hәм sәvkә kɵtɵve tɵblә,
Ujьmdь qurqьttь.
Ni ɵsөн ikән jazalajd̃ar,
Avьr jazalajd̃ar!
Bulьrмь vьl jazalard̃ьң
Huңqь qat kilgәne
Jәʃәmәjem, belmәjem.

Tulqьnlanьp kitte lә vuʃlьq...
Qurqьnьs sudqa barqan kevek,
Tora—qәverd̃ән halqьndan
Ulektәr—xaç'ьq artьnan.

Ylməgən də, kymelməgən,
Jardam kətməy kygeḡdən də:
Tere keşelər ular həm
Bьqavlyь bətəhe lə.
Jerḡən altyn sьqaralar
Tujmaḡ keḡəhenə.
Ul keşelər—kotorzandar...
Ni əsən? Belə alla.
Ə vəlki kyrməmeşkə
Halyьnalyr ul da.
Ana javьz tamqalanqan
Bьqavḡarьn həjrəj;
Ana razbojnik tuqmalqan
Teştəren ul səjnəj,
Ətək nəmə yḡ iştəren
Hujьrqa ul teləj.
Şul uḡaldar arahьnda
Bьqavḡar keјengən,
Azatlyqtyḡ batşahь la
Tamqalar jəḡəndə.
Qazaplana ul—hьqtamaj,
Ilamaj, jalyьnmaj.
Jaқşыьq tulqan jərəkte
Bьvattar hьvьtmaj.
Qajḡa huḡ hinenḡ al səskə atqan uјḡarьḡ?
Qьjьv, həjər-həjər yḡtergən uldarьḡ?
Kəmgə huḡ, duḡqajьm, birḡen uјьḡḡḡ?

Әллә жәрәгәңә күмер қујдымъ?
О, жәһәтә унъ, туғаным. Нип илгә,
Кеҗеләр уҗер унан, китмәѣ ул јелгә...
Тақымъ қазар, јетәрме әллә?
Јетәр, јетәр,—һалқын ида лә;
Һалқын ақылды ујата.
Нәм тақъ осам, јер қараја,
Ақыл јоқлај, жәрәк һарқаја.
Қарајым: јул өһтөндә өјдәр—
Қала икән бик кып сиркәвдәр;
Ә қалала, хас торналәј,
Һалдаттар стройда атләјдәр;
Туһыноқандар, кейенгәндәр,
Бықавдарқа тегелгәндәр,
Өјрәнәләр... кырәм алда
Удәндә, әјтерһең бадда,
Һаһлықта қала үлектәј,
Қараја томан болоттај.
Һаһлық өһтө... Осор јеттем,—
Қала бында сикһед.
Төрөктөмө ул?
Неместекеме ул?
Ә вәлки Мәскәвдәкелер!
Ралата, сиркәвдәр,
Қорһақлы ваярдар,
Унда јуқ веһдәге өјдәр!
Бына қараңқыланды. Уттар

Balqъnъ h r jaqta.
Qurqъnъs.— „Ura! ura-a!
Janranъ  ul saqta,
— Sev! I ege g  kilege !
Ni  atlanahъ   ?
Jan an amъ?“ — „Bъna xoxol!
Parad! Belm jhege !
Be    parad. B g n bat a
Y  e j r       .“
— „Qaj  a hun,  jtse, ul qursa ?“
— „Ana—haraj  ar  a?“.
Min butalam,—l kin, r xm t,
Qur a  t jm  taqqan
Ber jaqta  m kilep s qt :
— „Hin b nda qaj jaqtan?“
— „Ukrainanan“.— „Hun nisek,
B nda   sa bit hin
H jl    belm jhen ?“ —  min:
„—H jl    bel m min
Tel m jem tik!“— Ix, cudak!
Min var juld  bel m;
Xe m tt  bit min; tel h n
Hine al p in m
Haraj  a. Tik bel hen me,
Be  u   an ke  e
Q   anma ille tinen e!“
— „Kit ier nges k   k!“

Бына мин таңы
Күргенмәј баҗланым
Ходајым! Мин palataқа
Қығыр атланым.
Бына озмах қайда. Бында
Өб-бағь алтынлы
Тәрилкәселәр! Hәм уде—
— Бақана, асылы,
Hөjlәј. Ә уның жаһында
Nәр-nәдек қатылы.
Ор-одон ажақлы, кіркән
Bәсмәккә тартылы;
Авырлы. Уде gel genә
Baғын терeldәтә.
— „Бына матурық allahы“.
Tere хәsrәt та ha.
Ә мин, ахмақ, hin қурсақты
Kүgmәј ber қасап да,
Ысанқанмын susqa moron
Tođhođ rifmactарқа.
Ахмақ та huң. Tuqmalқан да
Qақыдағы ысандым.
Бына уқы inde ularды.
Moskal'gә ысан hin.
Gel bajardar да hajardar
Altында, көмөштә,
Himertkән susqa төбәләр—

Estərə kyveşkən...
Tirləhələr də jaqynbraq
Tыръşalar toroqqa:
Bəlki yǝǝərən huqyrǝar.
Bəlki fig ularqa—
Bələkəj, jartь qьna fig
Bulha la, kem belə
Xərmətləp birerǝər şunda
Huqyrqa jəǝənə.
Bətəhe teǝelep baǝqan
Telheǝǝər şikelle—
Ənhəǝ. Tik batşa lьqьldaj;
Ə qəzəp-bisəhe—
Selən qoştar arahьnda—
Hikerə, kəǝrəjə.
Jərənələr japalaqtaj
Turhajьp bergələp.
Əkren genə həjləşələr
(Alьǝtan işetelməj)
Vatan həm jaңь petlitsa
Turahьnda buqaj,
In jaңь muştra xaqьnda;
Ə bisəhe unan
Şьmьp divanqa ultьrǝǝ.
Kyrəm: batşa torqan
Kilde lə in əlkənənə
Birǝe bit urtahьna!

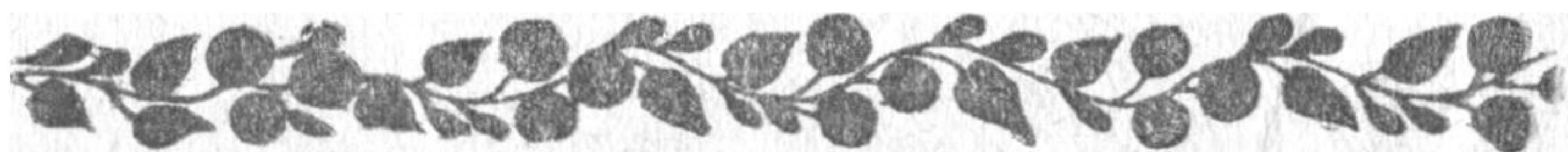

Jalandь la tege vaxьr,
Kəserəkten—esənə...
Gevlənelər !... Bьl da tapь
Kəserək tuz yđenə.
Qundьrdь arqahьna; ə ul
Kəserəkte taqь la.
Kese vələkəjerəkte;
Inde uramqə aqьla.
Jərəjdər vətə urьnda
Əj tuqmajdar, tuqmajdar
Ətək pravoslavnyjdardь.
Ə tegelər şavlajdar,
Sьjьldajdar, hərənləjdər:
— „Batьşkavьđ tiptərə
Ura! ura! ura-a!
Şarqьldap kəldəm min, jetər;
Mine lə bit qьđtylar,
Nasar tygel. Taң aldьnan
Qalala joqlanьlar;
Pravoslavnyjdar qьna tik
Məjəştə hьqraşalar
Həm batşanь jarьqavdь
Allanan horanalar.
Kəlke həm jəş! Bьna kittem
Min qalanь qararqə
Tən kən kevek. Həm qarajьm:
Harajdar đa, harajdar

Тын жыла буялар торалар;
Ә жардарь totaşqa,
Gel taştan. Qazaplanam min
Qalqandaj aptıraşta.
Nisek huñ vñññ vətəhe
Hañlıqtardan tötölğan,
Bı qazap! Bına ul qajda
Xalıq qanь tygelğan,
Həm vьsaqhıñ! Tege jaqta
Krepost' həm kolokol'nə¹
Oslanqan veñ hьmaq tora
Qurqıññs qararqa la,
Həm unda səqəttər huqa.
Min əjləner qarajım,
Sava, tojaqtarь menən
Taştь ontaj ver ajqır.
Ә ejərheñ at ɵbtəndə
Səkməndənme, tygelme?
Japraq uraqan vaşına—
Başında juq byrege.
Atь ығıñ, vına xəder
Jыла aşa hikerer,
Ul quıñ huñqan donjanьñ
Barьñ alьr şikelle.

¹ Petropavlovskaja krepost' — batşa xəkyməte unda revolytsio-
nerdardь java ine.

Kem huñ ikən vyl? Qarajm
Həm uqym estən genə
Taşqa uylıqan jađvđb:
„Berensenən—ikensegə“¹
Şundaj cuda təđəgən ul
Min xəđər beləm inde;
Berense şul—jandyrvsb
Ukrainamdb mineñ,
Ə ikensehe vətənləjgə
İmgətte jətim ilde.
Palactar heđ, kannibaldar²!
Talanb ikegeđ đə,
Tьqьndьqьđ. Ni aldbqьđ
Huñ heđ qəberegeđgə?
Minə şundaj qybьn buldb,
Qattym da qaldym vaťьp.
Əjterheñ Ukrainanьn
Tarixьn uqym asьp.
Ə şul vaqьt əkeren genə
Mineñ ɵbтə ver tavьş,
Moңhov kəjgə ɵđəp jьrlaj
Jьrđarьnda uь haqьş:
„Qalanan əj Gluxovtan

¹ Pjotr I pamətnigendəge jađvь. Vьl pamətnikte Senat majđanьn-
da Jekaterina II qujqan.

² Kannibaldar—keşə aşavşьlar

Сьѡър kitte polktar
• Siktə okop qađьrѡa
Həm mine jевərđelər
Stolitsaѡa kozaktar həm
Nakazньj getman¹ menən.
O , mərхәмәtlе хоđajьm,
O, hin batša hөрhөгән.
Qəhərləngən jьrtqьs batša
Məkerle tujmaѢ jьlan!
Nişlətteң hin kozaktarđь?
Saf həjəktərə menən
Tultьrđьң hin hađььqtarđь:
Jaralanьң kьptərđe.
Ylgən kəvđələr өbtөнә
Stolitsa hin kьtərđeң.
Həm də qaraңqь төrmələ
Qazaplanьң asььqta,
Mine, irekle getmandь,
Bьѡavlanьң. O, batša.
Alla yđe mine inde
AjьrmaѢ hineң menən,
Beđ ikebeđ đə bьѡavđa
Məңgegə berketelgən.
Avьr miңə jelberəve
Neva hьvь өbtөndə.
Bəlki alьѢ Ukraina
Juq inde ul bөtөnləj...

¹ Nakazньj getman—hajlanmaѡan, ə naznacajt itelgən getman

Osar inem, qarar inem
Вьна alla jевərməj.
Bəlki Məskəv jandьrқандьr
Barьn. Dnepr hьvđarьn
Zəngər dingedgə qoјqандьr,
Soqoқандьr kurgandarьn,
Beđden dandь. Əj xođajьm!
Qьđqanһana, allaqajьm.“

Barь la tьndь. Qarajьm:
Horo kyk jəđən qaplaј
Ap-raq volot. Ə volotta
Urman jьrtqьсь oloј.
Ul aq volot tygel—aq qoş
Aq volot vulьp təştə
Bronza vatşanьң ɵbtənə
Həm ul hyđgə kereşte:

—«Beđ đə vьqavlanqan hiңə
Jьlan, keşe aşavсь!
Huңqь đur qurqьньs sudta
Beđ qaplarвьđ allanь
Hinen tujmaь kyđəreңdən.
Hin beđde Ukrainanan
Qьvđьң as jalanqastardь
Qarь sit ilgə taban;
Həm hujđьң; beđden tirenən

Tekten hin bagrənitsa¹
Qat̃ heņerđar menən
Həm hald̃n stolitsa
Jañ jeləndə. Huñ qara:
Sirkəvđar đə harajđar.
Kynlənde as, jaṽz palac,
Qəhərle qara jylan“.

Ostolar, taral̃şt̃ylar.
Qojašta kytərelde;
Ə min torđom qəzəplənep,
Qurq̃ñs vul̃p kitte.
Jar̃ylar q̃j̃m̃yldaşt̃ylar,
Xeđmətkə aşt̃q̃tlar,
Uramqa inde haldattar
Strojda s̃q̃tlar.
Uramdar bujlap aşt̃q̃a
Joqomh̃raqan q̃đđar,
Əjdən tygel, əjdərenə
Şulaj qajtalar ular.
Tən buj̃na eşlərgə,
Aqsa əsən ikməkkə,
Əsələre jebərgən.
Min toram arqam̃b̃ vөгөp,

¹ Bagrənitsa—Batşalar keje toroqan kejem.

Ujlanam da, təşənəm:
— Nindəj avırlıqtar menən
İkmək tava keşelər!

Бына cinлылар Senatqa
Aşьqalar jađьrqa,
Atahьnan, tuqanьnan
Vzətkalar alьrqa.
Minenə jaqtaştarym şunda
Ara-tirə kyrenələr,
Russa vođalar hyđđəren,
Atalarьn hygələr
Həm kələlər: nemessaqqa
Əjrətməgəngə jəştən;
Бына inde qəmər vuьь
Qara havtynda jeьlən...
Hələktər, hələktər. Bəlki,
Huңqь hььььn ataqьđ,
Rus telenə uqьtqansa
Jevrejđərgə hatqandьr.
Ukraina, Ukraina
Bətə balalarьn da,
Jəp-jəş kəjə qojonqandar
Jađьv qaralarьna.
Rus cinovniklege menən
Nemes parniktarьnda

Tonsoqqandar... Ukraina.
Ulhьd tol qatьn, ila.
Əllə varьp qajьrqa inde
Batşanьn harajьna,
Nişləjdər ikən? Min kiləm
Həm zatь qorhaqlьlar
Teđeleşkəndər, mьşьldajdar,
Kyrkələj qavarqandar,
Həm də qьrьn-qьrьn qьna
İsekkə qaranalar.
Bьna işektər asьldь,
Ənənən sьqqan hьmaq,
Ajьv sьqtь¹. Ajaqtarьn
Bik kəskə genə həjrər:
Şeşəngən həm kьgərengən,
Poxmel qəhər təşkərə
Qazaplaqan. Qorhaqtardьn
Jьvanьna qьsqьrdь:
Qorhaqlьlar vətəhe lə
Jьqьldьlar idəngə.
Ul kyddəren aqajttь həm
Qaltьrandь var nəmə.
Qalqandarь, qotorqandaj
Keselərgə qьsqьra,
Ular jergə. Ul vaqtarqa,—

¹ Ajьv—Nikolaj I

Həm vaqtar da qastılar.
Xedmətselərgə taşlana
Ular da juqalalar,
Haldattarqa, ə haldattar
Barı tik hıdılanalar,
Jergə kymelələr. Qəzər
Xəldər buldı donjala.
Min qarajım... Ajıvqajım
Tağı niyə qılana.
Başır tora haman şunda
Başın tyvəngə ejgən,
Kilvəthəd. Ajıv təbiqətə,
Huq qajda buldı ikən?
Xas besəj balahı—kəlkə...
Xatta kəldəm şarqıldıq.
Ul işette həm jekerde
Min uşandım qurqıvdan.
Bına nindəj qəzər eştər
Kyrđem min təşəmdə,
Bındaj təştə kyre bit ul
Tik tile keşelər
Həm ibrektər. Qəzərmeni,
Həjəklə tuqandar,
Uđem uşlap həjləmənem
Bı təştə kyrgəndər.
SPB 1844 jıl

KAVKAZ

*Esən kyneldən minen
Jakov de Bal'menga.*

Tavđar aşahъ tavđar-bolotqa ıranqan,
Qajqъ menən hıbelep, qanqa bujalqan.
Boron unda Prometejđe
Berket jaza itə,
Jərəgen jarъp kən hajъn
Ul tyş həjəgen tişə.
Jarha la ul esə almaj
Unъn ylməъ qanъn,
Jərək təđələ lə haman
Ul jъlmaja taqъ.
Həm jərək beđden də ylməъ,
İrek tə hyrelməъ,
Dinged təbəndə jalandъ
Qomhođ hərəlməъ.
Ul jərəkте вьqavlamaъ
Həm tereneң hyđen,
Ala almaъ allanъn da
Ataqlъ şehrəten.
Eşende xəkəm itevđə

Tinəşməjbeđ hiqə,
Beđgə tik ilav da, ilav,
Qanlı tir, kyđ-jəş menən
İkmək eđlən kəndə.
Xaqlıqıvıđ iğrep joqlaj,
Qasan jal iterheñ
Arıqan alla, beđgə lə hin
Jəşən birerheñ?
İşanavıđ qevəteñə
Həm tere ruxıca,
İrek həm xaqlıq baş kytərer,
Tik jañqıdıca
Bətə teldər doqa qıyr
Qasırđar vıınsa,
Ə xəder aqa jıloqalar,
Qanlanqan jıloqalar.
Tav aşahı tavđar-bolotqa uranqan,
Qajıq menən hıbelep, qanqa vııjalqan.
Mərxəmətlelər beđ, şul jerdə
As, jalanqas, uđal irekte
Kətməgəndə urap aldıq ta
Unı aqıvlarqa kereşte.
Əjrətelgən hanhıđ xərbidər
Qoro həjək bulır jattılar,
Ə kyđ jəşe həm aqqan qandar
Jeter ine bətə batşaq

Həm bala-saqların esrevgə.
Tol qatındardın da kyđ jəşe
Jeter ine varın kymergə.
Təndər urtahında qyđdardın
Bik kyp aqqan jəşren jəştəre,
Ə əsənə qajnar jəştəre,
Ə atanın qanlı jəştəre,
Hanhıđ kyđ jəştəre—tinheđdər,
Jylqa tygel—bulb dingedəj.
Jəgərək hunar ettərenə,
Barsa ettərgə lə unda dan,
Beđden atavıdqa—batşaqı dan,
Zəngər vödlö tavdar heđgə dan.
Alla tarafınan onotolmaqan,
Rıjtsardar, heđgə dan,
Əjdə, kərəsegeđ—jənegeđ,
Alla itə jərđam.
Xaqlıq, dan həm irek əsən
Məqəddəs əmət heđdə,
İkməgen, saklən¹ hineke,
Ular kitməb hinən:
Berəv də vıqavlamaş hıne
Yđ teləge əsən,
Alla hyđdərən uqıjvıđ
Beđ belemle əsən.

¹ Saklə—əj.

Tərmə tərəkəldərənenə alıp
Juqarə prestolqa tiklə,
Beđ—варьвьд да алъндавьд
Həm jalanqas şul tiklem.
Havaq alıqıd. Beđ əjrəterbeđ,
İkmək, tođdoñ nixaq ikənen.
Beđ, xristian, sirkəv, məktəptər,
Bajlıq, alla—beđdə bətəhe.
Sakləbeđ tik qamasav jahaj:
Nisek huñ ul tora əle.
İkmək heđdeke, ləkin unı
Sitkə taşlamajvıd ber. də beđ.

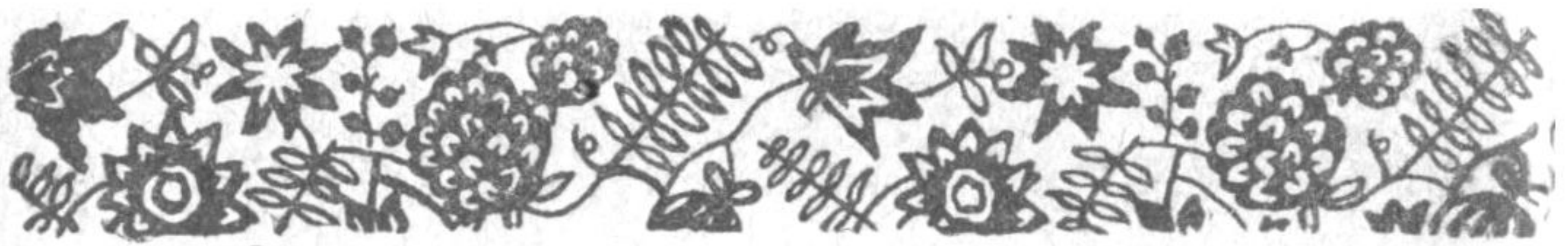
Nigə huñ vına qojaş əsən
Etkə tyləjhegeđ, beđgə juq.
Barı şunda: xristiandar beđ,
Beđdə həjlər əsən teldər juq.
Əđ menən tuq, əgər inde
Beđgə duşlaşaıvıd ine heđ,
Bik kyp eş əjrəner inegeđ.
Beđdə inde jer həm il irken,
Barı Sever genə unan kiñ.
Ə tərmələr, xalıqtar kypme,
Moldavanindən fingə tiklem.
Ən—tavışvıd inde barsa tel.
Sənki vəxetle jəşəj ular,

Izge bibliələr uqıjdar,
Fələn batşa susqa kətkən, tip
Izge monaxtar tuqıjdar.
Duşın ydenə qatın itkən,
Duşın yltergən. Həm ul kyktə
Xəder jəşəj, kyrəheged
Bedden kem torqanyn ul kyktə.
Izge krest menən qararmaqan,
Heđ əle bik aňhəđ keşelər,
Beddən əjrəneged... Beddə bit
Ozmax var. Uqa joloq ta bir.

Tuqandı al, xatta teləhən,
Tik beđ nəmə genə belməjbeđ?
Jondođ hanap, grecuxa səsep,
Fransuzdarđı ərləj beləbeđ.
Keşelərde hatabıđ, jəki
Ottorabıđ karta ujnavda:
Negrđarđı tygel, şular kevek,
Qıadi keşelərde donjala.
Urlanqandı hatıp alıroqa
Xođaj yde jaqın itməhen.
İspan tygel, tege jevrejđərđəj
Beđ zakondan zitkə kitməjbeđ.

Heđ tuqandı həjəheged
Apostolsa tik varı,

Qoro hyđle, oјathьđđar
Gospoda ləq̄nəttəre!
Zakonsa tip hujahьq̄bđ
Yđ tuq̄andьq̄ tirehen:
Qьđq̄a—kejemgə, tihegeđ,
Ulq̄a—vajьq̄, tihegeđ,
Qatьnq̄a—jьhaz, tihegeđ
Yđegeđgə—ni kərəgen
Başqa verəv belməjđer.
Kem əsən huq̄ qađaq̄landьq̄
Xrestos, allanьq̄ ulь?
Əllə xaq̄ hyđđer əsənmə?
Əllə bytənmə uьq̄?
Tavьnhьndar tigəjneq̄me?
Hin teləgənsə bulь:
Sirkəvđer, xramdar həm ikondar,
Jьltьrap janq̄an kyp şəmdər,
Həm şul hinenq̄ hьnьq̄ aldьnda
Aрьmaъ-talmaъ sələmdər
Talav, huq̄ьş, aqqan qan əsən.—
Q̄azavь əsən iřđerdeq̄,—
Jьhaz, uttan alьnьp̄ heđgə
Palactarđьq̄ birgən byləge.
Aq̄ьbьđ beđ! Həm teləjbeđ
Jaqtььq̄ asьr̄q̄a
Həm xaq̄ьq̄tь kyrhətergə

Hər aḡhıd̡ balaḡa.
Kyrhəterbed̡ varında tik
Baş ejeged̡ bed̡gə,
Şunduq ərəterbed̡
Tərmələr tədərgə;
Nisek vıḡavd̡ar jərtərgə,
Qamsylar işevgə,
Qul bireged̡, aḡlarhıḡıd̡
Sebergə jərovgə.
Tavd̡ard̡ la bireged̡ heḡ,
Tik varın da bed̡gə,
Jalanıḡıd̡, dınged̡eged̡,
Həm qalḡan̡ bed̡d̡ə.

1845

ТОПОЛ'

Urman bujlap iʃə jeldər,
Qırdaŋda jelə.
Jul bujndaqı ver topol'
Jergə ejelə.
• Bujь wejek, japraqı kın
• Nigə jəşərə?
Irken qırdaŋ, dinged kevek,
Kygeljemlənə.
Cumak topol'gə qarana,
Başqajın ejə.
Kötövse kilə kymelep
Haqışlı jıŋqa.
Qarap torhaŋ—jörək hıdlaŋ
Saŋ da juq qırdaŋ!
Hələk vula janqıd topol'
Sittə, totqonda.
Kem huŋ yʃtergən ylemgə
Унь вы қырда?
Tuqtaqıd, varıhın həjləjem,
Тыңлақыд, қыдаŋ!
Qara qaşlı kozak qıdı

Kozaktъ həjgən,
Həjgən—hyđendə tormaqan:
Ul qəjər bulqan.
Qыđ əgər belhə taşların
Həjməѣ ine unъ;
Əgər hiđhə juqalыvыn
Jevərməѣ ine;
Əgər belhə—hыv alьrqa
Huң varmaѣ ine;
Taң atqanda tal төbөndə
His torməѣ ine;
Əgər belhə!.

Ul da qajqы,
Belhəged ine, qыđdar!
Быl tormoшта beđden baştan
Nindəj qajqыlar uđmaj...
Yđ өлөшөndө hыnama...
Unъ tik jөрək belə,
Nisek həjöv... Şinhen əjdə
Gyrgə iltep kymgənsə.
Typ-tyнәрək quңыr kyđdər,
Şəfəq kevek alhыv jөđ,
Ajđaj qыjqas qara qaştar
Şinerdər ular bik tiđ!
Qaştar tiđdən harqajырдар
Həm də kyđdər kыrməѣtər,

Əjdə həjəşər qalıqıd
Nisek jərək belgənsə!
Handuqastar həjraşırđar
Kiñ qujь balanıqta.
Kozak əkeren genə jьrlar
Barqanda jalanıqta.
Həjgənənə kyreşev əsən
Qıdıqaj jygerep sьqar.
„Əsən tuqmamanьmь?“tip
Kozak qıdıjđan horar.
Jaqьnlaşьp, qosoşordar
Handuqastar həjrərđar;
Tьqlarđar həm ajьrylyrđar,
Ə jərəktər huqьrđar!
„Qajda, kem menən tordən?“tip
Horaşьrmaъ ver kem də.
Həm də ver kem kьrmaъ unь
Tik beler yđe genə!
Həjəştə lə, qosoştə lə
Ə jərəge hьđlanь,
Jərək şunda qurqьv hiđde
Ə tik əjtə almanь.
Əjtə almanь— qaltьrandь
Kygərsendəj gərləne...
Haman şulaj gərləhə lə
Tik ver kem işetməne.

Handuqastar hajramajdar
Qarañqı hıv ɵbtɵndə
Jırlamaj inde qıd bala,
Torop taldıñ tɵvɵndə.
Qıdıqaj şunda ɵdğɵlənə
Ni bulıvıñ belmajsə.
Həm jegetheđ, sit keşeləj,
Kyrenə uqa ata-əsə.
Unıhıđ qojaş ta jaqtıhıñ,
Doşman kɵlgəndəj, hıvə;
Unıhıđ tirə-jaq—qəverlek...
Ə jɵrək haman tıvə!
Ber-ber artıb jıldar ytte,
Jeget qajtmanı kire.
Qıdıj səskə kevek kıvə,
Əndəşməj, qəver kevek,
Əsəhe lə horamanı
„Niñə şıñəheñ“, tier,
Ber sal vajqa vəqıdə itte
„Qıdımdı birəm“ tier.
—„Irgə sıq“—tine əsəhe:
„Tura kilgən urıñı—
Yđe bık vaj, yđe jañqıd,
Vaj bı səhe bulıñhıñ!“
—„Barımaşm min undajdarqa
Baralmaşm min, əsəj!“

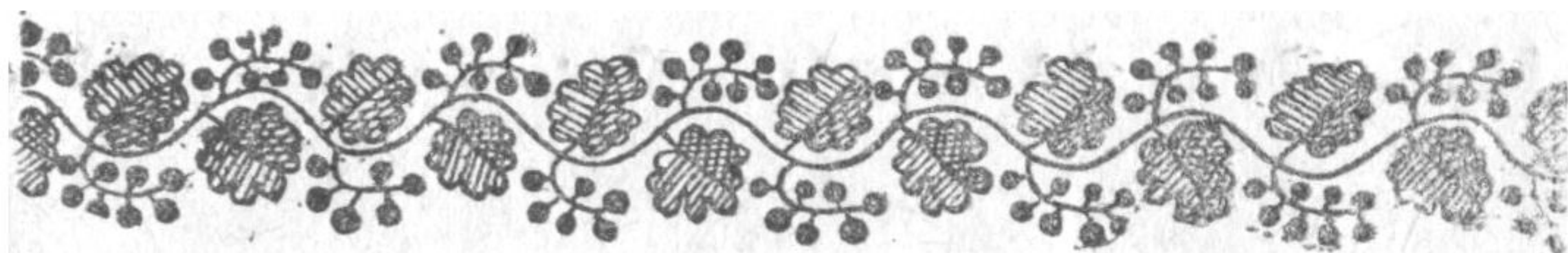
Muynma hin taş bavla la
Hьvoqa taşla mine, əsəj!
Taştar qəveremden əbtəndə
Doqa uqьhьndar.
Qəverdə jatьvьm jeңel,
Uqa jar bulьvьmdan".
Qarsьq qьđьn тыqlamanь
Ni belhə, şunь eşləne.
Qara qaşь vojoqop kipte
Həm ver ni ɵndəşməne.
Qara tɵndə noqotsonan
Noqot byldermək buldь:
«—Bьl donjala jegetem menən
Tidđən qavьşьrmь julьm?
Əbekəj, kygərsenkəjem,
Hьđlaj minen jərəgem,
Əjtse, əvi, dərəbən əjt,
Qajda jərəj həjgənem?
Tereme ikən, havmь ikən,
Əđələp həjəme ikən?
Əllə taşlap kittəme ikən?
Qajda qəjər buldь ikən?
Əbekəjem, əjtse inde,
Rənjetməse qьđьndь.
Əbekəjem, kygərsenem,
Belhən, əjt ver hyđənde.

Ata-əsəjem, qart kejəvgə
Kəslər birələr mine.
Ul keşegə vara almaјm,
Antьmdь वोढमाјm min!
Kuptən hьvoqа batьr inem,
Jənkəjemde qьdqanam,
Əgər qara qaşьm ylhə,
Eşlə, juqalam min də.
Ajhaj avьr jərəgemə,
Tьqla, əvi, hьdemde.
Min axьrь inde şulaj,
Qajqьrvdan ylermen».
— „Jarar, qьdьm! Tik şunьhь
Minenə quşqandь tьqla.
Min ydem də vit qьdь buldьm
Byl qajqьnь bik beləm.
Barьhьn baştan kiserdem min,
Keşegə jarđam itəm.
Hinenə jađmьşьndь, qьdьm
Min kuptən yk belgəjnem.
Hinenə əsən kuptən inde
Ulən hьvь jьjqajьm.
Byna hin byl havьttь al da,
Qojo ergəhenə var.
Hьvь menən jьvьn unьq
Qьsqьrqansa ətəstər.

Həm ylən həvən qəjv es,
Ber kəmdən də qurьqma hin!
Qarəma tik, al-artьqat;
Unda kəm qəsqьrmaһьn.
Həm jyer hin tuqtaqansa,
Xuşlaşqan jeregeđđə.
Ajađ kyktə aj qalqqas ta,
Qavat es ul kilməһə,
Taqь es əsənsəgə.
Berense tapqьr eskəs tə—
Şul jьlqalaj bulьrhьn.
Ikensegə eskən saqta
At savьşь tojorһon.
Qaraqaşьn tere bulha
Kilep jeter janьqat...
Ə əsənsəgə... Qьđьm, hin...
Ni bulьghьn һьnamat.
Suqьnmat. Juqha darьvđьn
Alьrмьn...vətə kəsən.
Ə xəđər var, ytkəndəgə
Hьlvьlvьqьqat həjən!"
Qьđ, ylən həvən alđь la,
Rəxmət əjtte əvejgə.
Əkren sьqtь: „Taşlarqamat?
Juq,juq, qajtmamьn əcgə!"
Jьvьndь la, este lə ul

Tiđ uk joqomhoranь,
Tьn jalanda, julqa jaqьn
Ilaj, ilaj jьrlanь:
„Əjdə jəđ hin, aqqoşqajьm,
Kykhel dingedь vujьnsa.
Yь hin neska, vəđərə topol',
Bejek, bejek bulqansa.
Əjdə yь hin, topol'kəjem,
Bolottardan da bejek.
Hora allanan: kyrerme ul
Qaraqaşqajьn?—tiер.
Mineң neska topol'kəjem,
Kykhel dingedьgə qara.
Arqь jaqьnda bit—şatlyq
Birge jaqьnda—qazap.
Qajdalьr unda, jalanda,
Jən həjgənem jərəjđer.
Ə min unь kətər, haqьnьr,
Ytkərəmen qəmərəmdə.
Həjlə hin uqa, tartьnma:
Xalьq minən kəlgənen;
Əgər ul qajta almaha,
Min də şunda yləmen.
Əsəjem mine qəbergə
Kymər qujьrqa teləj.
Xəđer hine, əsəkəjem,

Kemdər qajqırtır ikən?
Kem əverəter həm irkələr
Hine буl qart kənəндə.
Əsəkəjem, hinenə esən
Janam da min, kəjəm də.
Qara, topol', dingedə aş
Həjgənəm kyrenə minen!
Əgər bulmaha—ılarhın
Tuqan ilkəjeңdə hin.
Əjdə yb hin, topol'kəjem,
Bəđərələner bejekke!
Şəvrək jəđ, aqqoşqajm,
Sikheđ, kykhel dingeddə!
Şulaj haqışly jyr jırlar
Qbđ balaqaj integə.
Məqzizə tıvđıra darıv:
Əverelə ul topol'gə!
Həm ul irken—kin jalanda
Başp tora monajp.
Yde neske, yde bejek—
Bolottardan juqar.
Urman bujlap ibə jeldər
Qırđarda jelə.
Jul bujndaqı ber topol'
Jergə ejelə.

1839

TARAS TƏNƏ¹

P. I. Martosqa²

Kobzar', kobz ujnaj-ujnaj,
Ultra jul satında.
Məktəj səskə atqan jəştər
Ultra kobzar' janında.
Ul ujnaj da həm jırlaj da,
Hyđ menən əjter birə,
Nisek kozak menən Məskəv,
Pol'sa huqıbyr kilgən;
Nisek jəkşəmbə kən irtən
Xalq jıjnalyr kilgən,
Həm nisek ular kozakty
Qvayly jergə kymgən.

¹ „Taras tənə“—Taras Şevcenko by poemahyna niged iter 1630 jyl da Taras Fjodorovic Trəsilo jetəkselege aıtında Pol'sa pandaryna qarşy ojoşqan quđqalyştı ala. By quđqalyş Pol'sa pandarynyñ Ukraina xalqyn artıq iđevdərə həđemtəhendə kilep syqqan bulqan.

² Martos—1840 jyl da Taras Şevcenkonyn „Kobzar“yn yđ xisavyna verense vaşyr taratqan keşe.

Yǝde jǝrlaj, yǝde ujnaj,
Moǝdar sǝselǝ unan:
„Vaǝqǝtǝnda bulǝan getman
Inde bulmaǝ jaǝǝnan.
Irken hǝm řat jǝřǝgǝndǝr
Inde řulaj tormavǝǝ,
Beǝ kozaktǝǝ vǝl hyǝǝǝren
Mǝnge lǝ onotmavǝǝ.
Ukrainam, Ukrainam,
Hin minenǝ tuǝan ǝsǝm.
Jǝrǝgem utta jana,
Jaǝmǝřǝǝ iǝkǝ tǝřhǝ.
Qajǝda hunǝ ǝle kozaktar
Qajǝda qǝǝǝl sǝkmǝndǝr,
Qajǝda hunǝ ul beǝǝǝnǝ jaǝmǝř,
Getmandar hǝm qǝřkǝrǝǝr?
Qajǝda ular?
Jandǝlarmǝ,
Jǝ vǝtǝhe yldeme?
Tavǝdarǝn hǝm qǝberǝǝren
Zǝngǝr dingedǝ kymdeme?
Tavǝdar řǝp-řǝm, řavljaj dingedǝ
Qǝberǝǝr moǝ kyrenǝ.
ǝ kozak valahǝ panda,
Qolloqta qǝmǝr hǝrǝ,
ǝndǝřmǝ, tav,

Şavla, diŋgeđ,
Ujna, jel qırđar bujlap,
Ə heđ, kozak balalarǵ,
Haqıđ vəxet ujlap:
Dneprđan sьqtь bolot.
Ikensehe qırđarđan,
Ukraina haqıǵı ul
Jađmьǵ avьr bulqanqıa.
Qajqıǵra ul həm ilaj ul
Bələkəj bala kevek,
Juq sarahь kozaktarđıñ
Ularđıñ huñqı kənə.
Dan həm vatan vətə varьhь.
Urьn juq beđgə jerđə,
Inde kozak balalarǵ
Totmajđar xəder din də.
Nikaxhьđ əjləneşələr,
Pop bulmaj kymgəndə lə.
Dinde jevrejgə hatalar,
Qıvalar sirkəvđən də,
Qırđaqı qođqondar kevek,
Osalar kiǵep jelde,
Poləktən həm Uniattan¹
Kemdər qotqarьr ilde.

¹ Uniattar—ber nisə dinde ber sirkəvgə berketev.

Baş kytərde Nalivajko¹
Juqaldь ləkin ul da,
Pavlyk² kozak baş kytərde
Juqaldь ləkin ul da.
Taras Trəsilo qalьqь
Həm əjtte kyď jəş menən:
— „Minen jarь Ukrainam,
Hine taptardar, beləm...”

Kytərelde Trəsilo
Vatanьn jaqlav əsən,
Poləktərgə ьl qaraqoş
Kyrhətte ydenen kəsən.
Həm qьsqьrdь Trəsilo:
— „Jeter, kyp jattьq ьəjdə,
Əjdəgeď, minen tuqandar,
Taşlanajьq poləktərgə”.
Kəndər ytte ul qajtmanь,
Kərəştə unьn julь,
Dneprďan Trubajloqə³
Qan aqь jьloqə ьulьp,
Kozak xalqь kəshəđlənde

¹ Nalivajko—1596-sь jьlda Pol'saqə qarşь baş kytərevdə jetək-selek itevse.

² Pavlyk—1700 jьlda Pol'saqə qarşь baş kytərevdə jetəkselek itevse,

³ Trubajlo—jьloqə isme.

Qajqırdı, jəne tındı,
O javız Konspol'ki¹
Bıqı şatlanıp tordı.
Şlaxten jıjıp ydenen
Jomartsa qunaq itte.
Qunaqtardıñ oñtolenə
Ni barıp teñep kitte.
Trəsilo kəñəş esən
Qəskären saqırıp ala:
— „İptəştərem, qəskərdərem,
Bötəgeñ minen balam.
Xəder beñgə nəmə eşlərgə
Jəle kəñəş qorajıq,
Kyrəhegeñ ləx bajramlaj,
Beñden baştarı horap“.
— „Əjdə bajramlaj birhendər,
— Əjdə iñənlek esən,
— Bajramlahıp əle javız,
— Kyrer ul beñden kəstə,
— Bına qojaş qına bathıp
Tən uqı kilep jeter,
Kyrerbeñ şunda yddären,
Bar bajramdarı bötər“.

Tav artına boñto qojaş,

¹ Konspol'ski—Pol'sa atamanı.

Kyktə jondodđar jandь,
Ə kozaktar ləx qəskəren
Bolottaj urap aldь.
Aj qalьqtь zəngər kyktə,
Puškalar ykerđelər.
Ə ləxtər eş bətkəs kenə
Aңdarьna kildelər.
Ujanhalar đa ləx-pandar
Qojaş sьqqanda inde
Ləx-pandarđьn məjettərə
Jergə teđelgən ine.

Jьlandaj bəgərlənə Al't¹
Aşьqьs xəbər kilterə;
„Qodqondar, vьnda osoqod.
Tujьnьrhyqьđ it menən“.
Əbtəndərđe ujatmaqьsь,
Tik ular ujanmajđar,
Ə kozaktar jьjьlьşьp
Xodəqə səzdə qьla.
Qodqondar ostolar kykkə,
Kyđđər tormaj urnьda.
Jьr jьrlanьlar kozaktar
Вьna şul tən turьnda.

¹ Al't—kyl isme.

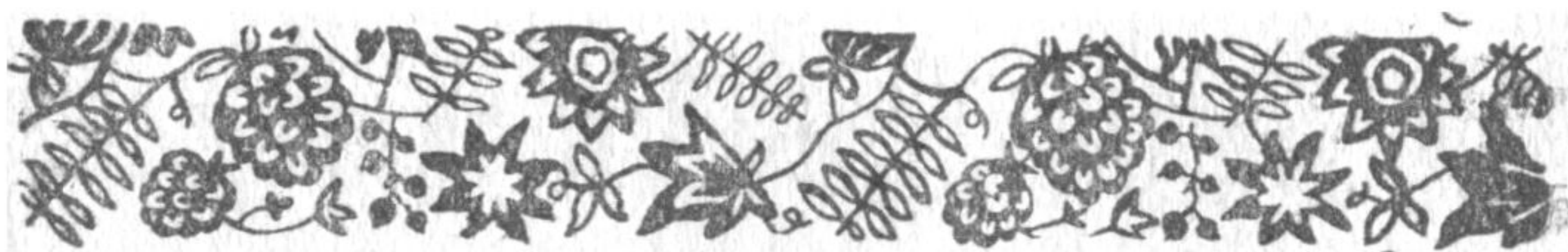
Qan qojolqan qara tøndön
Danь məngegə qaldь.
Taras həm unьң qəskərə
Ləxtərde vaʔьp aldь.

„Jьlqа vujьnda jalanda
Kyrenə iʔke qəber,
Kozak qanь aqqan jerdə
Yləndər yʔkən xəder.
As qodqon ultьra unda
Qьsqьra, jergə sygə,
Ə kozak Getmandь ujlap
Qajnar jəštəren tygə“.
Kovzar' tuqtaldь ujnavdan,
Qul jөрөməj, qajqь jəndə,
Tirəhendə jəş jelkensək
Aqqan jəštəren hөrtə.
Kovzar' kitte, haqьštargь
Ədөлөp qaldь kinət,
Oşo jьrdь jьrlap aldь
Kitergə torqan көjgə:
— „Вьна şulaj ul, balalar,
Heđgə joqlarqа vaqьt,
Min qavaqqa inep sьqam,
Kөtəler mine qatьn.
Min unь unda tavьrтьn

Ныланымн, һөjlәrmән,
Есервеџ дә qатын менән,
Дошmandардан келәrmән“.

1839

* * *

Janqıǵı jəşəjem totqonloqta,
Höjləşəjem huñ kem menən.
Ser byleşer keşem juqqa,
Yǵ-yǵemə kymeləm.

Alla eǵləjem, ə kyǵemə
Kərəkməgən nəmə kyrenə!
Jyldar, jyldar nişlanelər,
Nik aşyǵыр sartylar.
Jəşlegemde, qot osorqos
Kyləgələr jartylar.
Bulha inə qəmörəmdə
Jən тыньslanqan saqым
Bəlki, şunь iǵkə alыр
Min тыньr inem taqь.
Jənem integer jalьna
— Bьşyldar bulha la höjlə.—ti
Nitkən höjləv.
Guyə qyǵda buran kymə
Əle hьvьnmaqan ylekte.

1848 jyl.
Kos-Aral

* * *

✓ Miңə barь ber, jəşərmenme
Ukrainala, jəki juq,
Onotormo verəv, xəterlərme
Kem də bulha mine jat jerdə—
Miңə barь ber.
Min totqonda yʔtem jattarda,
Jьvatmanь mine duʔtar ɖa,
Totqonda ilap yləm,
Bətəhen yʔdem menən—
Alam, qalmaʔ qəziz eɖ ɖə
Danьqlь Ukrainala,
Xəɖer—beɖgə jat jerdə
Ata ulь menən telgə almaʔ,
Əjtməʔ atahь ulqɑ:
„Ukraina ɵsən qyl doqɑ!
Unь iɖɖelər elek“.
Barь ber miңə, ul bala
Doqɑ qylьmь, juqmь,
Tik miңə tygel barь ber,
Əgər Ukrainanь uʔbal,
Məkerle keşelər utta—
Talanqan kileş uʔatha...
Ox, barь ber tygel miңə!

1847 jyl. Kazematta.

NƏMƏNƏN QARAJDYN...

Nəmənen qarajdyn ikən,
Hin, jəm-jəşel jalan?
—Irek həm azatlyq ösən
Min qarajdym qandan.
Berestecka tirəhendə,
Dyrt mil albylyqynda,
Danly zaparozestar,
Baştarın qaldyrdylar.
Ələ lə osa qodqondar
Jartı təndərdə,
Ular kozak kyden tişə,
Suqymajdar kəvdə.
Min, jəşelkəj, qarajdym şul
Heđden ireklekkə.
Min taqı lə jəşərermen,
Ə heđ-his ver kəndə
Qajtməhlyqyđ qyjv bulır.
Şundaj jadmyş heđgə:
Minen əftə vojoq eşləv
Bəxtegeđde tirgəp.

Kos-Aral 1848 jıl

* * *

Uramda jeldər ьзqьra,
Qardardь өjөрә,
Uramda, qojmalar bujlap
Tol qatьn həjrələ.
Sirkəv işege төвөндө
Bajqa huđa qulьn;
Ana şul—vajđar, vajardar
Unьң həjgən ulьn
Uđqan jьldan elekke jьl
Haldatqa alqandar.
Ul jəşərgə ujlaqajьnь...
Qart kənөndө, kilendө—
Inde jal itə almanь,
Telək qavul bulmanь,
Horanьp ver tin aldь la
Maj şəm jaqtь ulьna.

Kos-Aral 1848 jьl.

* * *

Oj, jaŋqıbdı min, jaŋqıbdı,
Quraı kevek qırdaıqı
Baxet tә, өләş tә
Alla minә birmәne.
Tik birde maturlıq
Hәм kyddәrdәn quıyrıq.
Min şul kyddәrdәn
Jaŋqıbdıqta jәş qojdom.
Henlemde, qustımdı
Hәм his kemde belmәnem,
Sittәrdә ybtәm min,
Ybtәm min—höjmәnem.
Qajda irem minen,
Jaqsı keşelәr, heđ qajda?
Juq ular... Jaŋqıbdı min,
Ә duhtar his bulmahtar!

*1847 jıl S. Petersburg
Kazematta*

* * *

Tulqəndar joqomhoraqan,
Kyk jəđə jəvylmaqan,
Jarđarđь vujlar alьbqa—
Alьbqa, iʙerek lьmaq,
Jelheđ helkenə qamьstar.
Miңə ođaqmь taqь la
Ošo bikheđ tərmələ,
Kilbətheđ dinged vujənda
Integergə. Həjləməj.
Harqajqan ylən jalanda
Bəgələ həm ɵndəşməj,
Dərəbləkte miңə əjtəmj,
Həjləşergə teləməj.
Ə horarqa əjlənəmdə
Ber kem də kyrenməj.

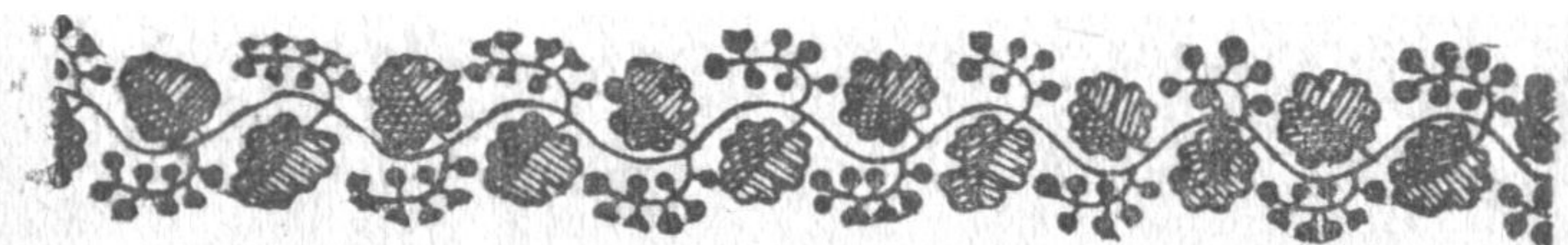
Kos-Aral 1848 jyl

* * *

Uttar jana, muzьjka ujnaj,
Olaj, muzьjka ilaj;
In saf qimmətle almazdaj,
Jəp-jəş kyďďər jaltьraj:
Ujnaj şatlyq həm ьşanьs
Ul qaraştarďa. Kəjef ularqa,
Gonahhьď şat, jəş kyďďərgə.
Bətəhe jьlmaja, kələ,
Barь la vejej. Tik ver min
Sixerləngən kevek qarajьm,
Həm tьn qьna ilajьm.
Nigə min jəş tygəm? Dərəb jəl—
Həjəvhed, javьmlь kən kevek,
Ytte şul mineq jəşlek.

Orenourg 1850 jəl

DNEPR QULTYQY BUJYNDADA...

Dnepr qultyqyna sitlär,
Talqa jənəşə javor yʔkən,
Jəş ʃyrş həm taldar menən
Qyʔyl balan yʔkən vergə.
Qaʔa, qaʔa Dnepr yʔ jarın,
Jyva javordyñ tamyrın.
Başyn ejde bik qart javor,
Kozak kevek, aldʔ qajqy.
Ul vəxethed həm vatanhed,
Jaʔmьshyʔ həm ul duʔhyʔ.
Juq, ɵmɵtɵ—jətim qala,
Jaŋqyʔlyqta ul qartaja.
„Başm ejəm,—tip ul əjtə,—
Min mansylamyn Dneprgə“.
Kozak əjtə: „Il giʔərmen,
Həm tavyrmyñ həjgənemde“.
Şyrş nədek taldar menən,
Şunda matur balan vergə,
Urmanda jygerep kilep,

Jyr jyrdaqan qyđdar kevek,
Saskələrđə, gel kejemdə,
Kynellelər kyđ kyrevgə,
Belməj ular yđ jadmyşyn,
Jyrlaj hər bere haqyşyn.

1860 jyl.

N. N.

Qojaş bata, tavđar qaraja,
Qoşsoq tьma, jalan tьn qala;
Jal iterbeđ, tip xalbq şatlana,
Ə min qarajьm.. həm jərəgem osa
Qaraңqь baqsaqa Ukrainaqa.
Osam min, osam, uđdarqa sumam.
Həm jərək jal itkən hьmaq bula.
Qaraja jalan, urman həm tavđar,
Zəngər kyktə jəđə jondođdar.
Oj jondođ, jondođqaj, kyđdən jəş tama.
Qalbqtьnьmь inde hin Ukrainala.
Edləjđərme huң hine quңьr kyđdər
Zəngər kyktərđə? Əllə onotalar?
Onothalalar əgər, joqlahьndar đa,
Mineң jađmьşьmь belməhendər đə.

Orski krepostь, 1847 jьl

KIS

Sejə vaqsahь əj janьnda,
Qondođdar hьđqьra ɵbтə,
Havanь havansьlar yтə,
Qьđđar jьrlap kilə unda,
Ə əsələr ɵjđə kətə.
Sem'ja aş aşaj əj janьnda,
Kiske jaqtь jondođ qalqa.
Aştь kilterə qьđьqaj...
Əsə ɵjrəter ine qьđьn
Tik handuqas тьnqь halmaј.
Əjđəң janьna əsə haldь
Kesekəј genə balalarьn,
Unda yđe lə joqlanь.
Barhь тьndь... Tik qьđđar qaldь,
Həm handuqastar тьnmanь.

1847 jьl

S—Peterburg. Kazematta.

* * *

Qыдырма hin baj keşegə,
Baj keşe ul ni belə,
Duşlyqmy həm mөxəvvətmə
Həmməhen jallaj birə.
Kəsləgə lə qыдырма hin,
Ul bit irekheđlövse,
Danlyq la his qыдырма,
Ul da bik jaqşy belə;
Keşelər his uny tygel,
Avyr şöhrətte həjə.
Ə ul dandy fajdalana
Yđ kəjefe əsən genə.
Jəštər jyylha, ozmaxtaj—
Rəxət həm tьныs vula,
Ə jenteklər kyđ təşərhən
Kyңelgə qajqy tula...
His verəvgə lə qыдырма
Tirə-jaqqa kyđen as,
Jerdə bulmaqan şikelle
Kyktə lə juq ul ozmax.

Mirgorod 1845-se yıl.

KESKƏJ MARJANAQIJA

Уѣ, уѣ kesekəj qoşsoqom,
Minen mək səskəkəjem,
Keşelər belgəngə saqlı
Тыныс уѣənde.

Jərəgen iḃən saqta
Səskələn, viḃən hin.
Belərḃər—şajarıḃərḃər,
Kiptererḃər, taşlarḃər,
Matur alııv jəşlegen
Qıḃḃarsa saf jərəgen,
Jəş jıvıqan qara kyḃen—
Kərtələj həm qarlıaj alımaḃ
Qomhoḃḃon uḃal kyḃen.
Javızdər tabır həm urlar
Atar tamuq esenə...

Integer qarqarııı allanı
Hin avıḃııı esenən.

Aşılmaqan səskələj
Zinhar səskələr atma,
Aqrıı qıına şıı əlegə
Jərəgen iḃən saqta.

1845 jıl.
Vjunıjşşə

T. G. Şevceoko, şıqırḃər—4.

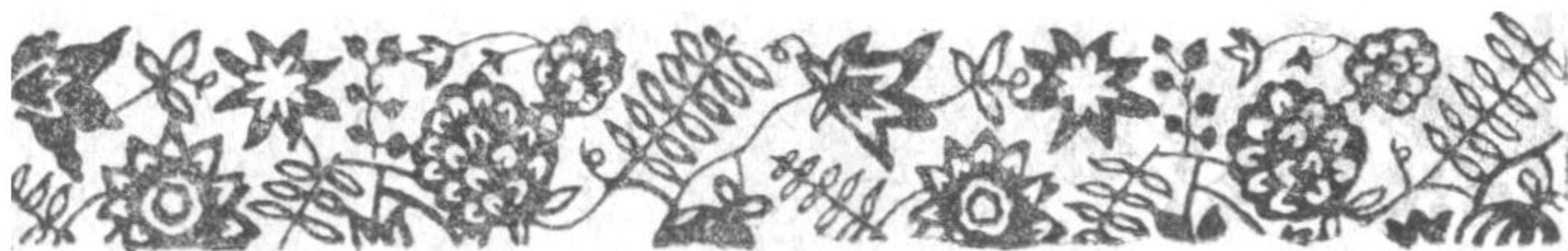
ƏS JUL

Əs kiñ jul bik alybtarça
Qajdalır huđylıqan...
Ukrainanan sit jaqqa
Bara ine əs tuqan.

Əsələren qaldırđylar;
Ə berhe—qatъпып,
Berhe—heñlen, iñ kesehe—
Højgənen qaldırđь.

Qart əsələre ultırttь
Əs jьla, jalanda.
Ə jəş kilen hьlv topol'
Ultırttь dalala.

Heñeldəre lə ultırttь
Yđendə əs javor,
Ə jəş qьđьj ultırttь
Bik matur balan.

Oj, qorono ul balandar,
Javordar kiptelər,
Ныльv topol' də y'bməne,
Jьlalar şindelər.

Kire qajtmajdar əs tuqan, —
Qart əsə jəş tygə,
Jəş tygə balalь bisə,
Jađmьştь ul hygə.
Heneldəre sitkə kitə
Aqalarьn eđlərgə,
Ə jəş sibər qьđđь inde
Kymdelər qəbergə.

Ađaşьp jərəj əs tuqan,
Ə kire qajtmajdar.
Inde əs kiң juldьn ɵ'btən
Yləndər qaplaydar.

* * *

Bajmьn da yđem,—
Matur_đa yđem,
Tik duđ tabьv mөmkin tygel,
Bəxtem juq mineң.

Bərxəttən tekkən jelənde
Kejer ver jaңqьđьң
Həm həjməjensə his kemde
Jəşəv avьr, qajqьly.

Həjəşər đə inem,
Duđlaşьr đa inem
Qara qaşly jətim menən,—
Iregem juq mineң.

Ataj đa, əsəj đə
Kyđətep gel genə,
Irek birməjdər jaңqьđьm
Baqsala jərərgə.

Ə varь jərətələr
Baj, həjkөmhəđ, javьz
Doşman keşe menən genə,—
Miңə vьl bik avьr!

Kos—Aral 1848 jьl.

ƏSƏJEM MİNEN JƏŞƏJ BAJ

Əsəjem minen jəşəj baj;
Тындырды mine harajda,
Jevəkkə tərde;
Altın həm bərxət kejderep,
Səskə kevek biðənderep
Mine ybterde.
Inde min jettem qbd bulp:
Qara qaşlb həm maturmın,
Aq jədlə qbd min.
Jarlb jegette həjgəjnem,
Irgə birməne əsəjem,—
Həm tik qaldım min
Altınqa uralqan jorttarđa
Qbd kəje jəşəp bəvattarqa...
Ələşhəd şul min!
Ydəndəge quraj kevek,
Jaŋqbdlbqta xəsrətlənep
Qartajam şul min.
Donjaqa min hoqlanmajm
Həm his kemde jaratmajm...

Ə qart əsəmdə,—
Kiser hin mine, əsəjem!—
Tap ylgəngə tiklem hine
Min ləqnətlərmen!

Kos—Aral. 1848 jbl

MONAŞKALAR GIMNŲ

Jəşen, hin oşo jortto huq,
Beđ ylgən jorton allanŲ.
Alla, hine kyrə almajvəđ,
Kyrə almajsa jərlajvəđ:

Alliluja!

Hin vulmahan həjəşər inek,
Həjəşər, duǰlaşyr inek,
Balalarǰ təvbiələr,
Uqǰtyr həm jərlar inek:

Alliluja!

Bətəvəđde adlanŲ hin
Beđ—talanǰandar, meǰkendər,
Uđevəđde lə aldanŲq
Həm qajǰan jərlanŲq:

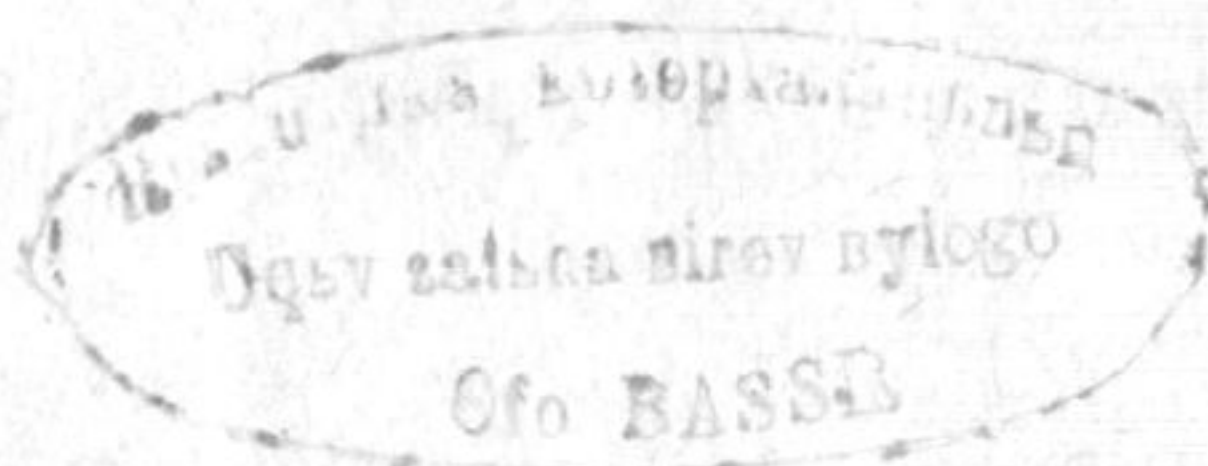
Alliluja!

Qǰrǰqtyr monaşkalarǰ,
Beđ—in jəştəre qǰđdarǰnŲ;
Beđ vejejvəđ həm ujnajvəđ,
Ujnar tujǰas jərlajvəđ:

Alliluja!

1860 jyl
S. Petersburg

24693

JΘKMƏTKENE

	Bit
Vasiat (<i>M. Xəj tərzeməhe</i>)	5
Katerina (<i>R. Nioqməti həm J. Gərəj tərz.</i>)	7
Təş (<i>Əl. Əlymər həm Əkr. Vəli tərz.</i>)	38
Kavkaz (<i>S. Kylibaj tərzeməhe</i>)	61
Topol' (<i>N. İdəlbaj tərzeməhe</i>)	68
Taras tənə (<i>M.. Səndəkle tərzeməhe</i>)	77
Janqıbd jəşəjem totqonloqta (<i>K Ələbitov tərz.</i>)	85
Minə varь ver (<i>K. Mostaj tərzeməhe</i>)	86
Nəmənen qarajdıñ (<i>Əl. İbrahim tərzeməhe</i>)	87
Uramda jeldər ьzqьra (<i>K. Rəşit tərzeməhe</i>)	88
Oj, janqıbd min, janqıbd (<i>Ə. Şakiri tərz.</i>) :	89
Tulqındar joqomhoraqan (<i>K. Rəşit tərzeməhe</i>)	90
Uttar jana, muzьjka ujnaj (<i>K. Mostaj tərzeməhe</i>)	91
Dnepr qultьqь vujьnda (<i>Əl. İbrahim tərz.</i>)	92
N. N. (<i>F. Əlimal tərzeməhe</i>)	94
Kis (<i>Əl. İbrahim tərzeməhe</i>)	95
Qьdьqma hin vaj keşegə (<i>K. Ələbitov tərz.</i>)	96
Keskəj Marjanaqa (<i>K. Ələbitov tərzeməhe</i>)	97
Əs jul (<i>X. Kərim tərzeməhe</i>)	98
Bajmьn da ydem (<i>Ə Şakiri tərzeməhe</i>)	100
Əsəjem minen jəşəj vaj (<i>Ə. Şakiri tərz.</i>)	101
Monaşkalar gimnь (<i>Ə. Şakiri tərzeməhe</i>)	103

Javaplı redaktor: Əkr. Vəli.

Tex redaktor: X. Gərəjev

Javaplı korrektor: Əkr. Vəli

Navoroqa birelde 3.2.39. Başlıqqa qul qujıldı 27.2.39. Başglavlit vəkilə № 6806. Qağıd 70×108^{1/32}. Kıləme 3^{1/4} taваq. Таваqta 62016 xəref. Zakaz № 326. Tirazь 4000.

„Oktəbr' natiskь“ tipografiahь, Əfə, Volodarski, 2

Всего = 2939

КН = 2998

ХАФЪ 1 нум. 50 тін.

Решуд. Башки Башкирской

Асер. Ура

23 / 1 47.

Т. Г. ШЕВЧЕНКО

СТИХИ

На башкирском языке